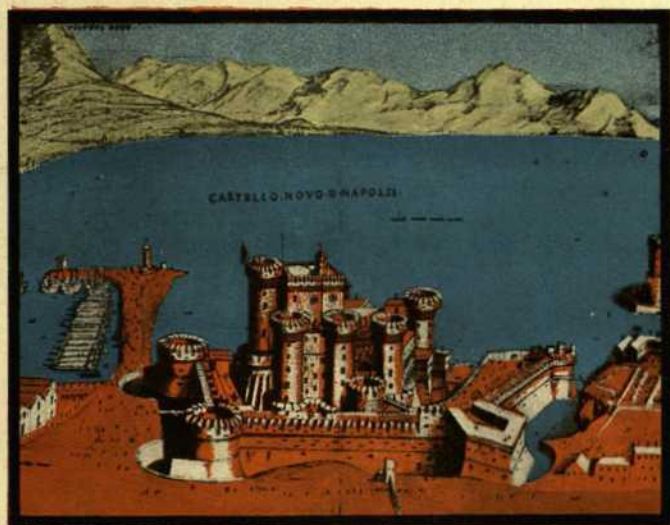

LA CIUTAT I LA CASA

REVISTA D'ARQUITECTURA I BELLS OFICIS
ART VELL I NOU

NÚMERO ESPECIAL DEDICAT AL
CASTELNUOVO DE NÀPOLS:
CARLO CALZECCHI
INTRODUCCIÓ: PUIG I CADAFALCH

ANY I - NUM. 4 - TARDOR - MCMXXV - TRES PESSETES
EDICIONS ROMÀNIQUES - Corts Catalanes, 754 - BARCELONA

TALLERS I MOLLS DE LA COMPANYIA DEL F. C. DE M. Z. A.

TORRAS

HERRERIA Y CONSTRUCCIONES, S. A.

Laminació de tota classe de perfils comercials: I-U-L-T, zores, etc. : Constants existències de viguetes d'ala ampla i d'ala estreta : Vigues fins a 550 mm. d'altura : Forma de 80 a 250 mm. : Gran stock de vigues especials GREY : Fundició de columnes i peces per a maquinària fins a 10 tones de pes : Grans tallers de construccions metàl·liques amb utilatge exprés per a grans construccions : Especialitat en la construcció de ponts, jàsseres, armadures, torres i pals per a transmissions, etc. : Dipòsits per a líquids

OFICINES: RONDA SANT PERE, 74-TEL. 740 S. P.
FABRICA; TALLERS: IGUALTAT (ENTRE LLULL i ENNA (S. MARTÍ)

SUCURSALS A ESPANYA

Madrid: Glorieta de Atocha, 8.—València: Hierros, 37, Graó

LA CIUTAT I LA CASA

s'encarrega de relligar el primer
any de la seva publicació amb

Tapes especials

en tela anglesa i or

PREU: 10 PESSETES

tot comprès (tapes, index de l'any per
autors i matèries, i treball de relligar)

Administració: Corts Catalanes, 754
BARCELONA

QUADERNS DE DIVULGACIÓ
ARTÍSTICA DE LA «GASETA
DE LES ARTS»

Director: J. FOLCH I TORRES

EL TRESOR ARTÍSTIC DE CATALUNYA

EL RETAULE DE LA
CONFRARIA DELS
REVENEDORS

per

JOAQUIM FOLCH I TORRES

*Sèrie B
Secció III*

LLIBRERIA CATALONIA
Plaça de Catalunya. 17

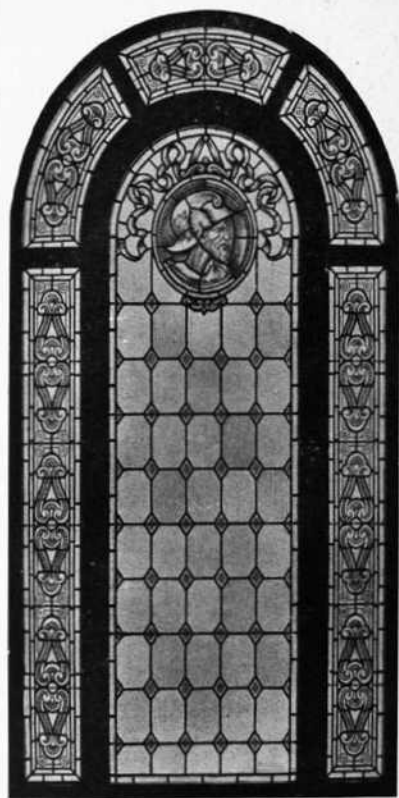
DETALL D'ESTRUCTURA A L'ESCOLA RAMON LLULL. BARCELONA.

JOAN TRUÑO

CONSTRUCTOR D'OBRES

Tallers, 24 - Telèfon 4496 A.

BARCELONA

Projecte Florensa, arquitecte, realitzat per la casa Granell i C.^a

Granell y C.
 Enric
 Número 46
 Granados
 tel. A.
 1637

**VIDRIERES
 Y GRABATS
 D'ART**

**CRISTALLS
 Y VIDRES
 PLANS Y CURVATS**

BARCELONA

PAPERS PINTATS DE LES
 MILLORS FABRIQUES
 DEL PAIS I ESTRANGER

FILLS DE S. SALVIA

Agents exclusius de la
 Fàbrica

A. SANDERSONS & SONS
 CHISWICK-LONDRES

BARCELONA
 4, PORTAL DE L'ANGEL, 4

A. BADRINAS

Mobles moderns i d'estil antic-Decoració d'interiors
 Marqueteries segons projecte, planes i de relleu

TALLER: Neptú, 2, i Dr. Rizal, 34 i 36 (prop la Diagonal)
 BARCELONA (G.)

RECEPTORS I ALTAVEUS

ATWATER KENT

SÓN ELS MILLORS

PLAER I UTILITAT

"AUTO ELECTRICIDAD"

Coma, Llorens i Bufill, Limitada

DIPUTACIÓ, 234

Telèfon 1095 A.

BARCELONA

ESTEVA Y CIA

FABRICA
DE
MARCS
I
MOTLLURES

PASSEIG
DE
GRACIA
18
BARCELONA

BRONZES D'ART
FERRETERIA I METALLS
PER A OBRES
LLÁNTIES
INSTAL·LACIONS AIGUA I GAS

BIOSCA I BOTEY

S. L.

BARCELONA

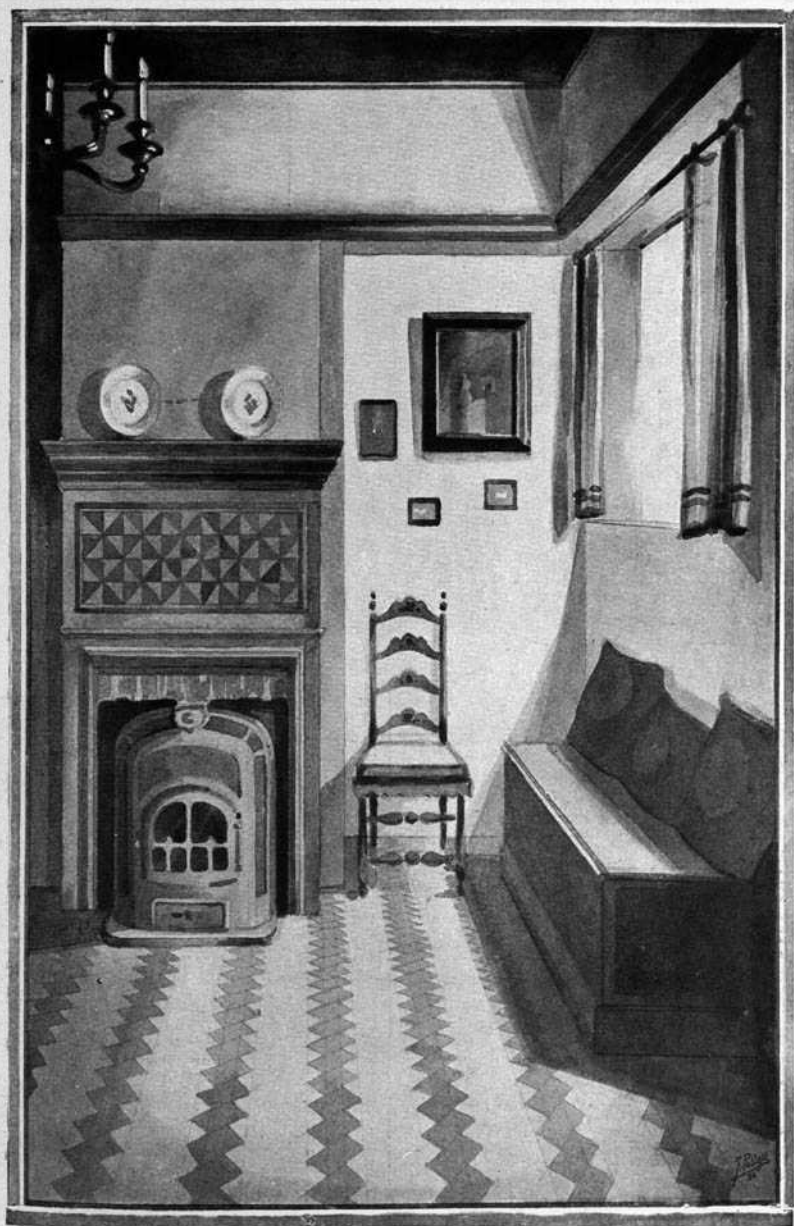
VENDES:
RAMBLA DE CATALUNYA, 129
TELEFON 1228 G.

TALLERS:
ROGER DE FLOR, 189
TELEFON 1005 G.

MOSAICS E. F. ESCOFET & COMP., S en C.

RONDA DE LA UNIVERSITAT, 20.—BARCELONA

ESTUFA J. M. B.
CALEFACCIÓ IDEAL - València, 546 - BARCELONA

URANIA

Màquines de totes
les marques

procedents dels canvis amb

URANIA

VENDA A PLAÇOS

ROVIRA

Clarís, 6 BARCELONA

LA MÉS SÒLIDA I PERFECCIONADA

La Pinacoteca
de
Gaspar Esmatjes

Marcos i Gravats
Exposicions permanents

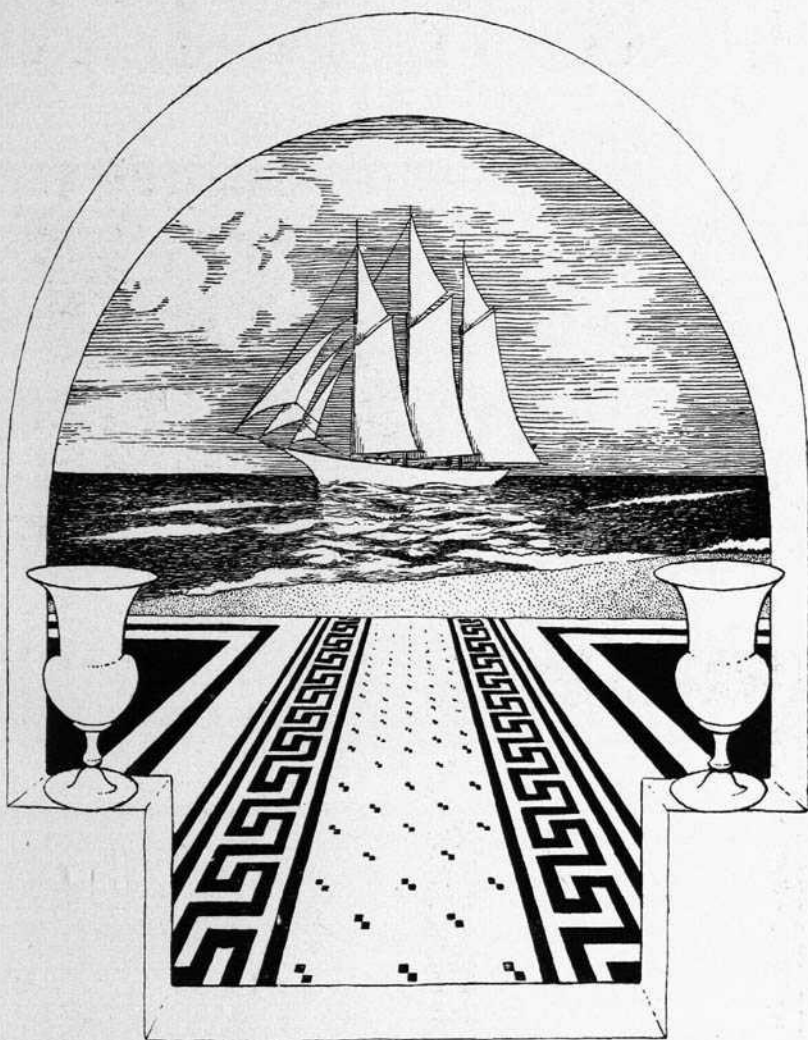
Corts, 644
(entre Passeig de Gràcia i Clarís)
Telèfon 5045 A.
Barcelona

S. VERDAGUER
BARCELONA

**Banyeres - Lavabos - Bidets
Waters - Orinadors - Dutxes
Vàlvules - Aixetes**

DESPATX: TALLERS:
Rda. Universitat, 9 - Carrer Entença, 41
Telèfon 1662 A.

SIMBAD

MOSAIC DE GRES CERÀMIC
CUCURNY

CLARIS, 101

BARCELONA

Banc Hipotecari d'Espanya

DELEGACIÓ DE CATALUNYA

Préstecs amortitzables
de cinc a cinquanta anys
a propietaris de finques
rústiques i urbanes

Préstecs especials per a
construcció de cases, xa-
lets, magatzems, tallers
i fàbriques en ciutats
importantes

Informarà i entregarà fascicles gratuïtament el delegat a Catalunya:

PERE SAYÉ

PLAÇA CATALUNYA, 17

De 10 a 1 i de 4 a 6

TELÈFON 3862 A.

BARCELONA

REVISTA PATROCINADA PER L'ASSOCIACIÓ
D'ARQUITECTES DE CATALUNYA

BARCELONA

TARDOR
DE 1925ARQUITECTURA
ARQUEOLOGIA
BELLS OFICISDirecció:
RAFAEL BENETConsell de Redacció:
Comissió editora de l'Associació
d'Arquitectes de CatalunyaOficines de Redacció:
CORTS CATALANES, 563
TELÈFON 4909 A.ES PUBLICA
TRIMESTRALMENTAdministració:
CORTS CATALANES,
NÚM. 754, 1-17, 1.ª

Número solt: 3 ptes.

Subscripció:
Barcelona . 12 ptes. anuals
Península . 15 » »
Fora . . . 20 » »Es reparteix gratuïtament als
socs de l'Associació d'Arqui-
tectes de Catalunya

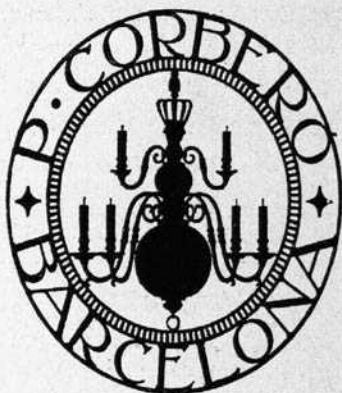
Arc d'Alfons el Magnànim

Nàpols

Fora de test

S U M A R I

Coberta: Fig. 1. pertanyent a l'estudi del Castelnovo de
Carlo CalzecchiArch. CARLO CALZECCHI (Simbad trad.): *Nous estudis
sobre Castelnovo i especialment sobre la gran Sala del Triomf.*
J. PUIG i CADAFALCH: *Introducció. Gravats, taules
i fotografies*JOAN BERGÓS, arq.: *Memòria descriptiva del projecte de
l'Altar Major de la Catedral Nova de Lleyda. Fotografies
pertanyents a la col·laboració de l'escultor Rafael Solanich.*JOAQUIM FOLCH i TORRES, Director dels Museus
d'Art i Arqueologia: *Elle Corberó. BAIAROLA: La nova
botiga Corberó. Projecte de R. Rigol, fotografia**L'Art litúrgic. Fotografia*JOAN SACS: *M. A. Espinal. Fotografies Serra*R. B.: *Rafael Solanich*NOTICIARI de Revistes, Llibres, Excavacions, Construc-
cions i Arts Plàstiques

BRONZES D'ART

**LLANTIES - APLICS - FANALS
CANALOBRES - LLITS - VITRINES
FERRAMENTS PER A OBRES**

**MODELS REGISTRATS
ESPECIALITAT EN**

REPUJATS A MA

**TREBALLS SOBRE DIBUIX
ESMALTS AL FOC**

Grans recompenses en
EXPOSICIONS D'ART

Exposició i venda:

RAMBLA CATALUNYA, 105 (Provença)

Obradors i Despatx: ARIBAU, 105

Fundició NURIA, 16, Sant Martí

— Telèfon número 1274 G. —

Fig. 2.—Un dels carcanyols de la Sala «dels Barons» o del Triomf després de l'incendi

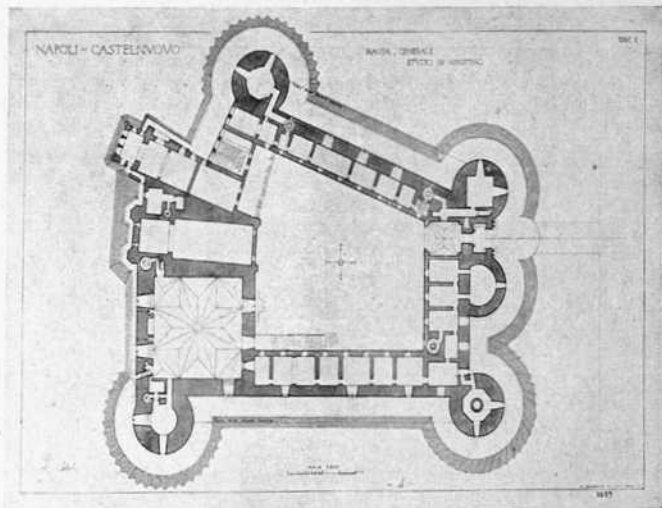
NOUS ESTUDIS SOBRE CASTELNUOVO I ESPECIALMENT SOBRE LA GRAN SALA DEL TRIOMF

Introducció

Se'm demanen uns mots d'introducció a l'interessant estudi sobre el Castelnuovo de Nàpols, fet per l'eminent arquitecte Carlo Calzecchi, encarregat pel Servei de Belles Arts d'Itàlia de la seva restauració. És, per nosaltres arquitectes catalans, d'una gran emoció el trobar en plena ciutat de Nàpols aquest record d'Alfons el Magnànim i dels Sagrera, els seus col·laboradors.

Els Sagrera transportats a Itàlia no obliden

els seus mètodes de construir: l'ampla volta octogonal, estrellada com la de la capella del Sagriment de la Seu de Barcelona, conserva, en tots els seus detalls estructurals, el sistema de construir de Catalunya. Visitant-lo, a cada moment se'ns suggereixen comparances. L'escala del pati té tot el caràcter de la d'un pati de palau català; el mateix pot dir-se del motlluratge, de les escultures, més lligades amb els elements gò-

Taula I.—Planta general

tics, de les claus de volia, dels capitells, de les mènsules, etc.

Hi ha un detall, si es vol insignificant, que remarca més i més la filiació catalana d'aquella construcció gòtica. Els educadors dels nostres primers constructors de catedrals foren els mestres de la catedral de Narbona, com es comprova en els llibres d'obres de la Catedral de Girona, que són plens de notes sobre els sous, els bagatges, les *missions*, les cavalcadures del mestre que venia a visitar les obres. Narbona, és també ben sabut, veié alçar-se la seva catedral projectada per un arquitecte que havia treballat a Clermont Ferrand; la qual cosa explica el fet que les catedrals de Narbona, Clermont Ferrand com la de Limoges, tinguin de comú la solució del pas del trifori a través la massa dels contraforts o espatllers. Viollet le Duc ja ho havia notat: el trifori en les catedrals del Nord de França, forada els contraforts de la nau major formant una galeria recta, mentre en les tres catedrals referides la galeria es torça contornejant els contraforts, formant el seu mur

extern un cilindre ben visible des de l'exterior. Aquesta solució és també la de la Catedral de Barcelona. I ella és aplicada així mateix a les galeries o llotges de la gran sala del Palau Napolità.

Si tots els seus detalls no ens revelessin el mestre de la Llotja de Palma, aquest detall constructiu seria com una d'aquestes marques, desaparebudes a la gent, amb què es reconeix a través dels anys, a través de les terres, la filiació d'una obra.

No són, en canvi, catalanes, les escultures dels portals. És enganyosa l'aparença d'influència que la visió de les obres clàssiques pogués ocasionar a la nostra gent. L'elogi del Partenon; l'entrada d'emperador romà feta pel Magnànim a Nàpols, ni la italianització aparent de la gent de la seva cort, no li treu el seu caràcter; més aviat la transplantació l'exagera. Magnats, cardenals, papes, sants o enverinadors, tenen en el fons del fons de la seva ànima quelcom de racial.

Així l'arquitecte mallorquí basteix a Nàpols com a la Ciutat de Mallorca; i l'escultor mallor-

Fig. 3. — El mateix carcanyol de la fig. 2, abans de l'incendi

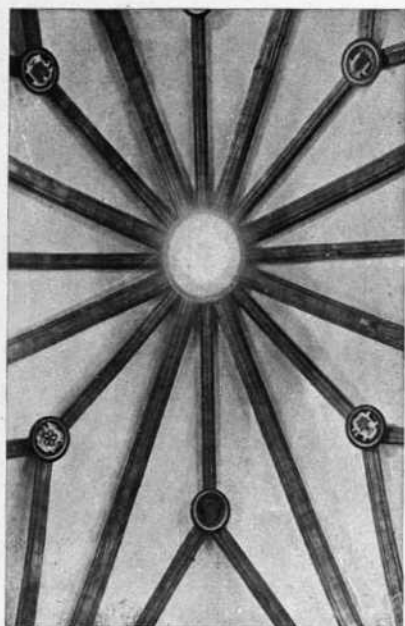

Fig. 4. — Part central de la volta, abans de l'incendi

quí contempla indiferent les delicadeses clàssiques del gran arc de triomf i dels portals interiors, i, modela de seguida, en lloc de garlandes o fulles d'acante, les senzilles fulles de les hortalisses modestes o de les plantes espinoses de les muntanyes de la seva terra.

I les dos menes d'obres es juxtaposen admirablement.

Així també es superposava un vernís humanista a aquells homes catalans que envairen primer la Grècia i després la Itàlia.

J. PUIG I CADAFALCH

NOTES HISTÒRICO-ARTÍSTIQUES

És notori que des del 1443, és a dir, de l'any següent al de la definitiva conquesta del Regne, va iniciar-se la restauració total de Castelnovo; fet evidenciat històricament i confirmat per l'examen estilístic i constructiu (1). (Fig. 1, coberta).

No sense motiu pogué escriure Alfons sobre el fris de l'Arc: ALPHONSUS REGUM PRINCEPS CONDIDIT ARCEM.

De la Sala del Triomf comencem a trobar-ne record en una cèdula de Tresoreria del 1451, en la qual consta un pagament al Català Guillem Sagrera, mestre major de la gran Sala; però en 1456 es tallava pedra encara a l'illa d'Isquia per a la construcció d'aquella Sala.

Amb Guillem hi treballaren altres dos Sagrera: Joan i Jaume.

En 15 d'abril de 1457, diada de Pasqua, fou

Fig. 5.—Costat del cantó de mar de la Sala del Triomf

inaugurada per Alfons, presents el Príncep de Navarra, el Duc de Calàbria i molts barons i dames del Regne.

La Sala és quadrada, amb costats de 26 metres i una alçada de 28 al punt més alt de la volta. (Dibuixos i Taules III, IV, VI, VII, VIII.) Cobreixen sos carcanyols, voltes gòtiques de tres nervis, que la transformen en octògon; però en els vèrtexs d'aquest comencen ensem llur ardidíssima volada els nervis de la grandiosa volta ogival en grups de tres per cada un d'ells, i en divergir, formen les grans llunetes i l'ossada de la volta estrellada, entorn de l'anell de la lluernia que en constitueix la clau.

Altres nervis secundaris irradien d'aquest anell i es lliguen amb els vèrtexs de les llunetes, amb claus ornades amb els emblemes heràldics d'Alfons d'Aragó: el turó de maragda, el tron amb flama (2), el maset de mill, el nus gordià,

el llibre, l'ermíni, la cimera, l'escut reial de Aragó (3). (Fig. 4.)

Una galeria de finestretes rectangulars i estretes segueix els costats de l'octògon i dona gràcia i esveltesa a la volta (4). (Taules IV, VI, VII, VIII.)

La Sala era il·luminada per quatre finestrals, dels quals només en romanen tres d'oberts; dos de cara el mar, a llevant, i un que dona al pati; el quart, cap el *Largo delle Corregge* (Plaça del Municipi), fou tancat per l'adossament de l'edifici alçat sobre l'antic camí de ronda durant el setcents (5) i reconstruït en 1823 per Ferran I (6). (Taules III, VI, figs. 5 i 6.)

Cada finestral és cobert per dues petites voltes amb arcs ogius, fora del que dona accés a l'escala del pati, que té una sola volta: la intersecció dels nervis va ornada amb claus rodones amb l'escut d'Aragó; a l'exterior la llum quadrada va dividida en for-

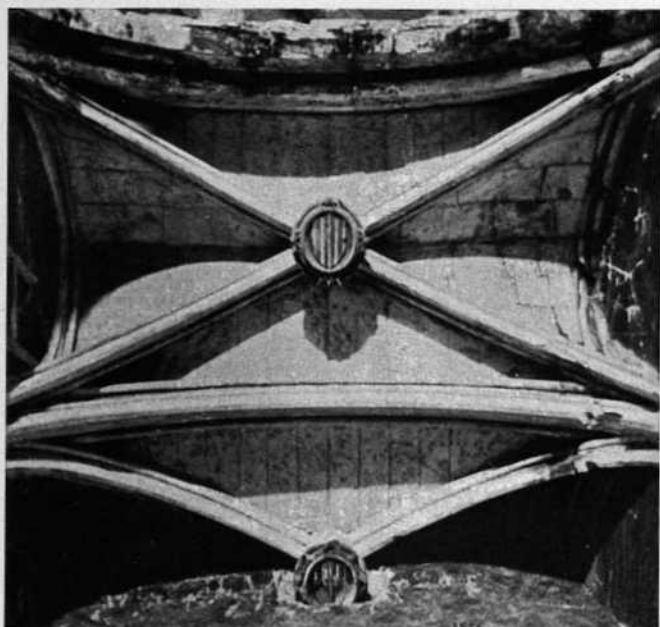

Fig. 6.—Detalls decoratius de la finestra suara reoberta a la banda de la Plaça del Municipi

ma de creu, a la manera güelfa (figura 7). Un marc elegantíssim de coronament, enquadra la part superior, i acaba amb els seus segments verticals, sobre mensuletes ornades amb figuretes d'ocells i amb motius florals. La decoració del marc consisteix en una talla preciosa d'un calat de pàmpols i raïms, motiu que es retroba en el marc gairebé idèntic del Tabernacle, a la dreta de l'entrada principal (7).

Pel cantó de la Sala, els finestrals es resolen en arcs circulars que acaben damunt de mènsules també ornades amb emblemes heràldics (8) sostinguts per àngels.

Les portes són de decoració i dimensió variades.

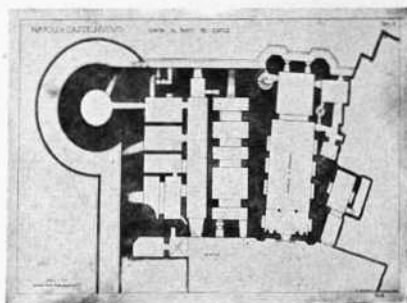
L'esmentada entrada principal conserva només a l'exterior l'antiga motllura d'arc de tres centres (pseudo-el·líptic) amb ample sobreporta amb simple emmarcament en quadre, en el camp ir·ocupat

del qual un encaix rectangular era destinat probablement a contenir escultures d'empreses i motius heràldics. (Taula XI.)

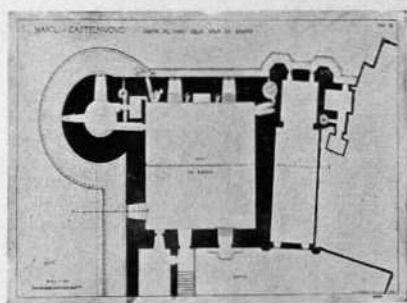
A l'interior, aquest portal, reconstruït en temps de Francesc I, tenia, segons totes les probabilitats, les mateixes dimensions i forma que a la part de fora, com es pot deduir de l'examen de la porta que, a la planta del pati, dóna accés al gran passadís sota la Sala.

Sala del Triomf se'n deia del temps d'Alfons i de Ferran ençà (9), potser amb motiu del seu més bell ornament, que és la porta d'ingrés a les habitacions privades, que ara condueix als locals de la Direcció d'Artilleria i precisament a l'atri d'aquelles oficines.

Les habitacions privades són totalment desaparegudes amb les reconstruccions del setcents i del vuitcents; no ens en resta sinó l'imprecís record del nom de les magnífiques sales (10).

Taula II.—Planta al pla del pati

Taula III.—Planta al pla de la Sala dels Barons

Aquesta porta marmòrea; gràcil diafragma al buit de l'arc que travessa l'enorme gruix del mur (m. 3'70) amb admirables ornaments a una i altra banda, té ja tot l'esperit clàssic de la Renaixença. El frontó triangular, baix, coronat d'un acroteri floral sadollat de gràcia, el sentiment gòtic del qual no ha estat vençut del tot pel nou sentiment humanístic, destaca damunt d'una lluneta ornada amb dos medallons amb garlandes de llor i bustes de guerrers (11).

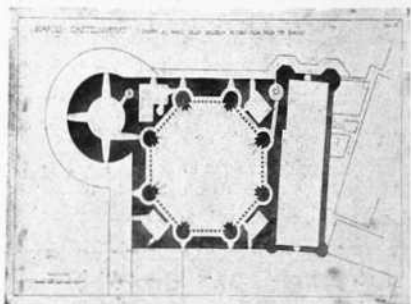
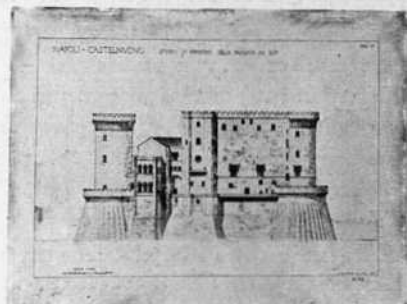
Sota el frontó, de coronises finament esculpides i dentellades, amb el camp ornat de dracs alats i de raïms, el fris és ric de figures decoratives i simbòliques: una deessa jacent amb esllanguiment voluptuós, inscrita dins una garlanda el·líptica de llorer que sostenen dues nimfes,

n'ocupa la regió central; dos genets li ofereixen una corona de fulles, que ella accepta, tot aixecant el braç i allargant la mà desclosa.

Als extrems del fris, les figures barbudes de dos rius (el Sebeto i el Volturno?), als quals altres genets ajuden a sostenir els corns de l'abundor, componen amb les nimfes la línia decorativa de l'una a l'altra banda del motiu central, i embolcallen nombrosos angelets escudifers. En tota aquesta escultura hi rumbeja una gràcia com de gemma o de camafeu tallat per un artífex exquisit.

L'arquitrau i els brancals són formats per una faixa esculpida de sarments modelats molt delicadament.

Sota l'arquitrau, amb novíssima invenció, hi

Taula IV
Planta al pla de la galeria al volt de la Sala dels BaronsTaula V
Estudi de restauració de la façana Est

és col·locada una escultura de baix i mig relleu, sostinguda amb mensules ornades de graciosos angelets.

Diferències més o menys notables poden veure's entre l'un i l'altre front (figs. 8-9); els medallons presenten a cada costat figures diferents: l'acroteri resulta d'un altre entrellat floral; els motius de sarments de la faixa de l'arquitrau i dels brancals, també són diferents; el baix relleu recorda dos episodis distints d'un mateix seguici triomfal (12).

Al cantó de la Sala, es tracta de l'espera del seguici d'Alfons el Magrànim a l'antic Foro de Nàpols, que ha estat sempre el centre de la vida ciutadana, lloc de reunió de les representacions edilícies (els *sedili*); el seguici, com ho explica d'Ayala, havia eixit del Carme; però hem de tenir present que pels volts de Sant Llorenç i del Foro antic, on se servaven encara intactes el Temple Dioscuros i el Teatre descobert (13), el

Rei vencedor rebé l'homenatge de la ciutat. Al fons del baix relleu precisament s'hi veuen els dos edificis clàssics, que no són, per tant—com ho cregué Bertaux—el Panteon i el Coliseu.

Alfons, dalt del carro triomfal, sosté el globus, insignia reial, i la quadriga, guiada per la Fama o la Victòria, està a punt d'arrencar precedida d'heralds, voltada dels grans barons, seguida dels cortesans i el poble (14).

De l'altre costat, cap a les habitacions privades, el seguici està en plena marxa: cal tenir present la gran corrua de cavallers que precedeixen la quadriga reial, com a la grandiosa escultura de l'Arc; i que per aquest motiu, en els baixos relleus de la porta ha estat dividida en dos episodis l'escena triomfal que a l'Arc podem veure sencera: l'episodi de l'homenatge al Foro i la de l'arribada del seguici a Castelnuovo (15).

Aquesta segona escena té per fons el Castell amb l'Arc incomplet i amb les torres emmarleta-

Fig. 7.—Març exterior de la finestra de la Sala del Triomf

Fig. 8.—Porta de les habitacions privades, després de l'incendi

Fig. 9.—La mateixa porta, pel cantó de l'atri de la Direcció d'Artilleria, suara descobert

des (16) cap a la dreta; a l'esquerra, les cases del *Largo delle Corregge*; al fons, els pals de les galeres, amb llurs cofes, i el Vesubi (17).

Com és sabut, el front que dona cap a les habitacions privades, era, fins ara fa poc, completament ignorat (18).

LES ALTRES PORTES:

Porta d'accés a la Sala de la Torre de Nord-Est. —Era del mateix tipus, amb dimensions menors i variants, que la de l'entrada principal: arc pseudo-el·líptic i sobreporta rectangular, decorat aquest amb un baix relleu (infants que sostenen

una garlanda de flors i fruites i una conquilla al centre amb el bust d'un adolescent).

Porta del Pou. — D'arc apuntat amb sota-arc a la Sienesa, i dos arquets bessons de mig punt, reunits per un capitellet penjat, i als brancals, elegants motlures i delicades columnetes de base bulbar. Descoberta en el curs dels treballs que s'estan duent a terme, dona accés al terrat de la torre del *Beverello* (l'Abeurador) i al pou de la Sala (Taula IX).

Porta de l'Escala de Santa Bàrbara. — Com la precedent.

Aquesta porta dona a una escaleta que comu-

Fig. 10.—Porta d'accés a l'escala de caragol de Santa Bàrbara

nica amb l'escala de caragol de Santa Bàrbara, la qual permet d'anar de baixada a la Capella i pujant, a la galeria que hem descrit, que dona el tomb a l'octògon de la volta (Taula III). (Figura 10.)

Porteta tocant la porta del Pou. — Té poca importància; ara condueix a una escaleta que comunica amb l'altra de caragol, pel servei de la Torre de Nord-Est; però es tracta d'una obra posterior al període català, una reforma poc escaient. Originàriament deuria haver servit d'ingrés a una sala fosca, que en diem de les dues

claus, l'ús de la qual és difícil de comprendre, d'aqueixa sala estant, s'arribava a la Sala circular de la Torre.

La llar del foc. — *Les Llotgetes dels músics.* — *Les Escaletes de caragol.* — En l'espai comprès entre les finestres que donen al mar, hi ha la gran llar del foc; a cada costat, les escales de caragol, exquisidament obrades, donen accés, una d'elles a la primera llotgeta i l'altra a la segona.

Aquestes han estat mig destruïdes per l'incendi; particularment la de la dreta, on el gruix

Fig. 11.—Restes dels marlets al terrat (camí de ronda) de la Torre del Beverello.

molt prim entre el buit cilíndric i el buit del fines-tral adjacent no ha resistit el foc i s'ha enrunat i ha fet seguir graons i tot; no en resta sinó tot el que cal per a una reconstrucció que és de desitjar.

De les llotgetes no n'he trobat notícies; és, però, notori, que els catalans han tingut en gran estima la música i la dansa i molt especialment Alfons, l'ànima del qual talment era l'espill de totes les aspiracions i de tots els abrandaments de la Renaixença (19).

Es feren cèlebres les festes dels Astroni i al

Castelnuovo per tal d'honorar la presència de l'Emperador Frederic III; hi assistia Eneas Silvio Piccolomini, que restà corprès de la gràcia infinita de Lucrecia d'Alaguo, divina dansarina.

Tenim notícia de diversos orgues construïts per Gerard d'Holanda, per Joan Gaetano i per Joan Mormandi.

De la porta del Pou, com he deixat dit, es baixa per una rampa curta al terrat emmarletat de la Torre de Nord-Est; han estat retrobats preciosos restes dels marlets (que en deien garlanda) (20), amb alternances de marlets plens i mar-

Fig. 13. — Templi al cim de l'escala gran

lets travessats d'espitlleres en creu (figura 11).

D'aquest terrat estant es baixa al terrat (figura 12) que ressegueix tot el front del Castell que dóna al mar, fins la Capella de Santa Bàrbara. Al terrat hi ha dues portes: una condueix al gran passadís sota la Sala del Triomf; l'altra, més petita, dóna accés al mateix Pou de la Sala, per tal de poder treure'n aigua. Hi ha un nínxol deliciós amb arquet d'entrellat gòtic per a posar-hi les galledes.

Al passadís de sota la Sala, cobert amb volta de canó de secció semielíptica, hi ha dos por-

tals interessants que porten a dues altres sales (estables?) i d'allí s'arriba a la sala de la Torre de Nord-Est, ben il·luminada per una espitllera obliqua, pou de llum d'admirable construcció. D'espitlleres com aquesta n'hi ha moltes d'altres en indrets diversos del Castell. Al costat de l'esmentada Sala s'inicia una ampla escala de caragol que s'enrosca al voltant del Pou citat tantes vegades; aquesta escala davalla cosa de trenta metres fins el nivell del mar. Aquí hi ha el fons del Pou i una vasta cambra, probablement usada com dipòsit d'aigua, on podia arribar-hi per

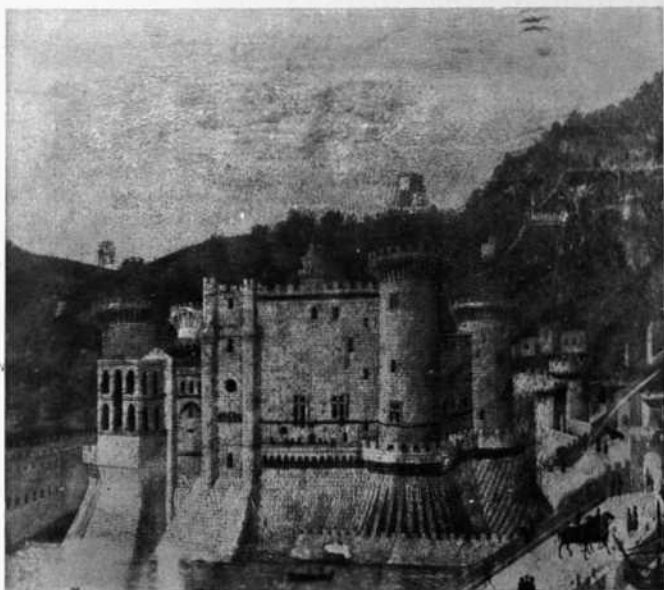

Fig. 12.—La «Taula Strozzi», que reproduïx l'escena de l'arribada de Llorenç el Magnífic

galeries que hi desemboquen, ara obstruïdes però en part visibles. Ja en 1443, en una ordre de pagament a Micer Eximenis Pérez de Corella, es parla de conduir l'aigua que té de venir al Pou i a les fonts de Castelnuovo (21).

Del corredor descrit, es passa també al subterrani que en diuen del Cocodril. Altres exploracions en curs faran possible de tenir més exacte coneixement del subterrani.

Han estat executats per primera vegada i amb tota cura els esquemes planimètrics i altimètrics que publiquem, amb l'ajut dels quals és fàcil ara d'analitzar els principals elements estilístics i constructius de la Sala del Triomf o dels Barons (22).

No es podria ni tan sols admetre, al punt que són arribats els coneixements de la Història de l'Art, l'existència d'una qüestió sobre l'època de la Sala dels Barons o sobre la supervivència de parts constructives o decoratives de l'edifici bastit per Carles d'Anjou.

A desgrat d'això, la mala planta dels setciències, que, si més no, reïxen a crear un xic de confusió protestant amb aldarull contra qui pretén *arrabassar dos segles d'història de les colrades parets del Mascle Angeví*, ens convenç que no serà inútil algun esclariment.

Són encara les velles, les incoherents opinions fundades damunt de concepcions romàntiques, amb evident menyspreu de les recerques objectives i de tot bon raonament; opinions que de bona fe podien expressar àdhuc persones cultíssimes ara fa trenta anys; fruit d'un tossut arrapament a la *poesia dels records, costi el que costi*. No s'admet que la sana crítica se n'endugui els fantasmes dels primers angevins i particularment de Robert i de Joana i del Petrarca i del Boccaccio i de Fiametta, com si de debò aquells fantasmes estiguessin adherits a les velles pedres, per tal de garantir-ne l'origen angeví...

Una breu referència serà, doncs, oportuna.

Ens limitarem a indicar com a formes del gò-

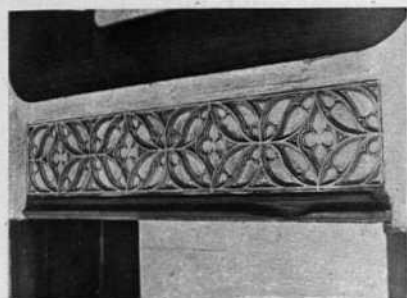

Fig. 13 bis
Barana de la llotgeta alta (abans de l'incendi)

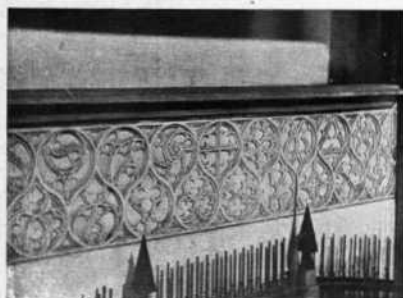

Fig. 14
Barana de la llotgeta damunt la llar (abans de l'incendi)

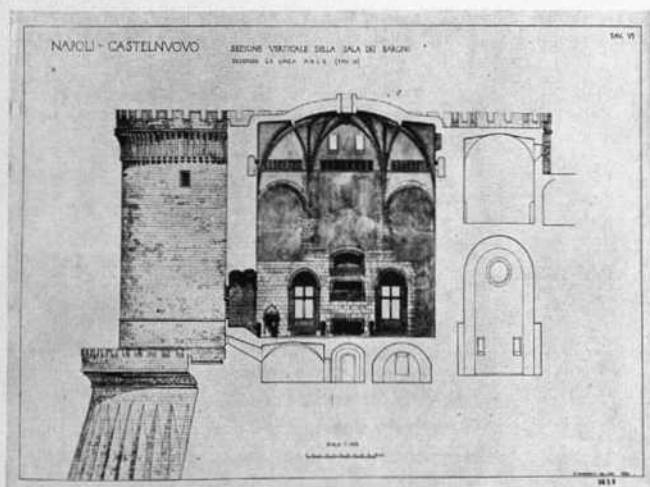
tic català quatrecentista, les del Templet o Tabernacle, al capdamunt de l'escala gran, on, entre els pinacles, s'hi veuen els escuts aragonesos; el marc de requadrament del qual, és idèntic als de les finestres de la façana de llevant, al de la porta per la qual s'entrava a la Torre de Nord-Est i als de les garlandetes que circumden els escuts aragonesos de la sala de les dues claus.

No és possible de referir al segle XIII les formes d'entrellat (figs. 13-14) de les baranes des-

truïdes de les llotges i que es poden veure encara al capdamunt de les escales de caragol de la Torre de Nord-Est i de Santa Bàrbara, del tot anàlogues a les de la rampa.

Formes semblants no existeixen en cap recó d'Itàlia abans del quatrecent. Ens arribaren tardíssim de França, d'Espanya o de Germània.

Qui no sap que el Duomo de Milà, exemplar típic d'aquest estil no italià i eclèctic, fou fundat en 1386, i que fou bastit lentament per tot el quatrecent i el cincent, fins que poderen

Taula VI.—Secció vertical de la Sala «els Barons»

Fig. 15.—Detall del marc exterior de la finestra de la Sala del Triomf

introduir-hi els barrocs llur exuberància i els neoclàssics l'aridesa llur?

Les fines columnetes que en feixos decoren els brancals i corbades emmarquen els arcs semi-elíptics i molt originalment travessen les motlures per requadrar els sobreportes, es troben tant en els portals d'arc rebaixat com en els d'arc agut, i àdhuc en el sobreporta ornat del baix relleu dels angelets que sostenen una garlanda. En aquest baix relleu, on ja rumbeja l'art nou amb tot el seu esclat.

Hem fet observar, i ho repetim encara, que el sentiment gòtic—àdhuc en la interpretació d'un motiu clàssic i de cornament de formes en les quals cada vegada més triomfa l'esperit de la

Renaixença—es veu despuntar sense dificultat en la modelació dels acroteris, els prototipus dels quals els catalans coneixien feia temps, admirats i estudiats per ells en la mateixa Atenes durant la llur dominació vers la fi del segle XIV.

Resultats força més interessants que no aquesta superficial demostració, podríem obtenir de copioses comparacions d'aquestes formes que s'expandiren per Itàlia per una de les no escasses importacions d'artistes estrangers (qui sap si la darrera per l'art ogival), amb les formes dels països d'origen, per tal d'investigar fins a quin punt foren marcades per la influència ineludible de l'ambient divers i de les tradicions locals.

Un estudi semblant em refio que sigui dut a

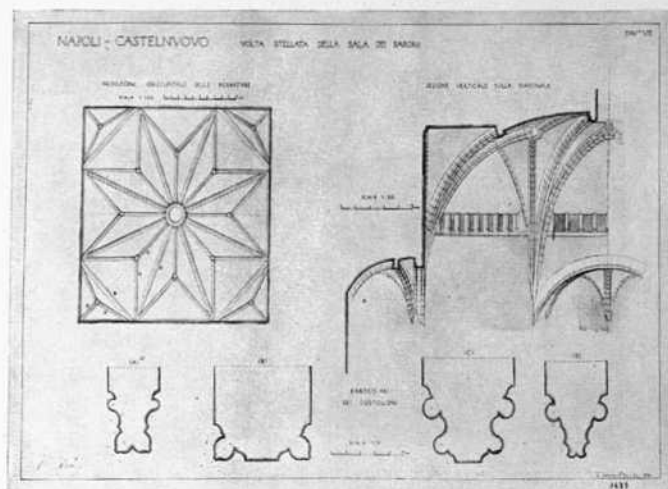

Fig. 16.—Escala de caragol

terme amb l'ajut dels estudiosos catalans i especialment de l'il·lustre Puig i Cadafalch. Certament, ens és possible, per ara, de referir-nos a l'art català de Palma de Mallorca, de Perpinyà i de Barcelona, i de remarcar en el nostre monument napolità un esperit de major sobrietat respecte d'aquelles formes d'origen.

No cal pas insistir sobre el fet evidentíssim que a Castelnuovo les formes catalanes estan constantment barrejades i foses amb les formes ita-

lianes (lombardes, toscanes i dàlmates) i que aquestes darreres no pertanyen ja al període artístic ogival, sinó que són coetàniament influïdes pel nou esperit de la Renaixença; però no cal tampoc un examen al microscopi per adonar-se de l'absoluta contemporaneïtat d'un i altre grup de formes. La construcció és orgànica i no de cap manera resultat de reconstruccions i modificacions; és una veritable construcció feta d'un cop, concebuda i aixecada des dels fonaments,

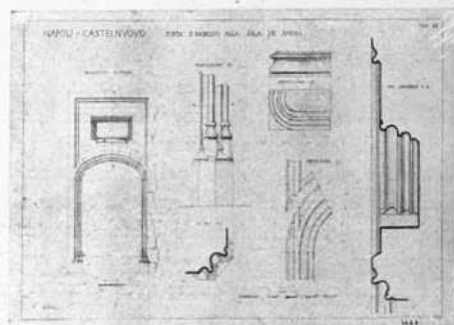
Taula VII.—Volta estrellada de la Sala «dels Barons»

tota alhora i al mateix temps, amb les corresponents solucions estàtiques conscients exigides per les característiques arquitectòniques. L'examen no fa sinó confirmar el testimoni dels contemporanis; vegi's sinó el que diu Di Lello: «Alfons començà de bastir el Castelnuovo, que tantost obtingué Nàpols ell féu enderrocar, començant els fonaments de parets i de torres i de tota altra cosa necessària a l'esmentat bastiment, tan magne com possible fos...», etc.

El material usat és local i les cèdules de tre-

soreria són testimoni de la procedència i de la data d'extracció; exteriorment, el *piperno* (23); a l'interior, pedra tosca i calcària. A les parets de la Sala s'usaren filades verticals de *piperno* o de pedra calcària, inserides en les filades de tosca, on calia major resistència, en els punts que suporten un major esforç per les pressions de l'atrevida volta.

A la paret de llevant, fins una certa alçada, fou usat un total parament de pedra calcària, amb motiu dels nombrosos treballs que, gairebé to-

Taula XI.—Porta d'ingrés a la Sala «dels Barons»

cant-se, hi calia executar (T. VI): finestres, escales de caragol, llar del foc, llotges; això fins a l'alçada de la segona llotja; al damunt reprèn l'aparellat ordinari de pedra tosca amb les ordinàries filades verticals de pedra dura sota el naixement dels feixos de nervis de la volta.

No hi ha cap mena de motiu per a admirar-se de la barreja de tendències tan variades d'artistes que encara giren els ulls vers el passat i d'artistes que, embriagats, demanen les noves inspiracions al classicisme rediviu! D'un a un, en coneixem tots els noms llurs: els Sagrera, catalans; Pietro di Martino, milanès; el Gagini, de Bissone; els dos pisans Antonio Chellino i Isaia; Paolo Romano; Andrea dell' Aquila; Francesco i Luciano di Laurana (24).

En un període de transició com el que s'anava desenrotllant en aquells anys en tota Itàlia, no s'advertia gens la incompatibilitat de les dues tendències. És absurd de cercar la rigidesa i la intransigència acadèmiques entre els artistes que creen i experimenten efectes artístics nous, sota la influència de les més lliures inspiracions.

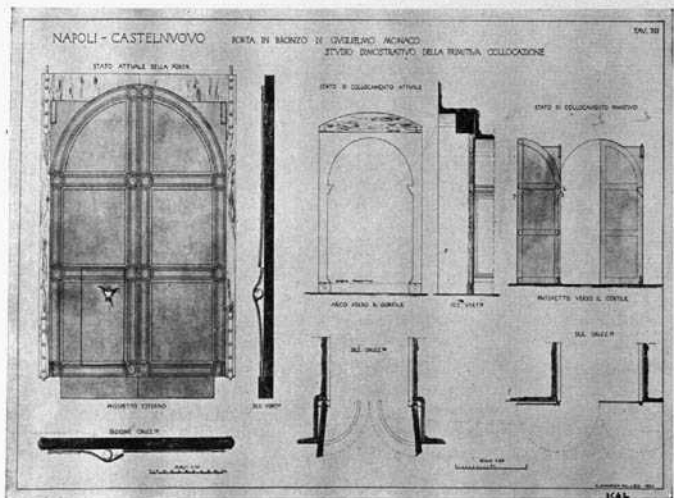
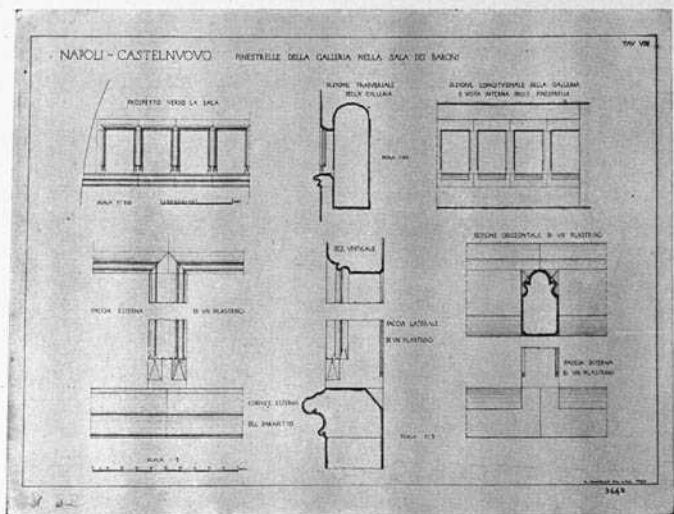
Tenim d'admirar, en canvi, la genialitat de l'harmonització entre les formes que declinen i les novíssimes; entre els dos corrents hi hagué, doncs, col·laboració i fusió i no antagonisme; els catalans mateixos, més avesats a l'antic, devien sentir-se envaïts d'un esperit nou: amb una major maturitat de comprensió anaven observant a Itàlia les formes clàssiques, tan semblants a les que tant havien embadalit els pares

Fig. 17.—Ménsula amb el símbol de la Flama

Fig. 18.—Ménsula amb el símbol del Llibre

Taula VIII.-Pinestretes de la Galeria «dels Barons»

Taula XII.-Porta de bronze per Mònaco. Estudi demostratiu de la primitiva col·locació

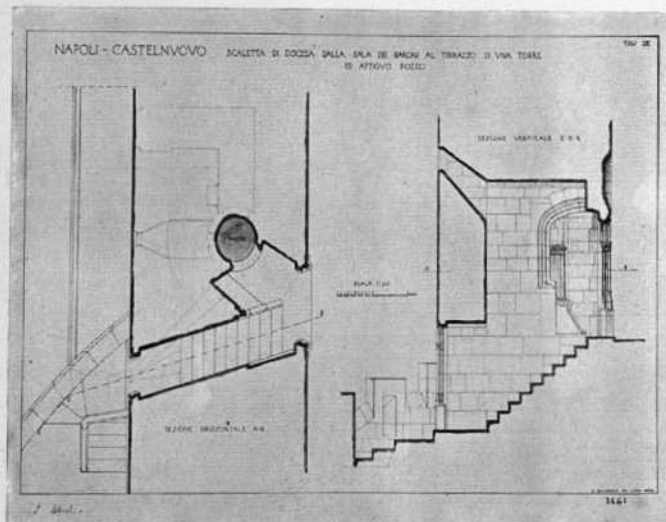
llurs a Atenes, entusiastes contempladors de la divina bellesa del Partenon.

Heu's aquí com s'atenuava vers una sobrietat major el gòtic llur en florir en un clima divers, més acostat a formes d'art que miraculosament

servaven rediuiu l'esperit dels antics grecs i romans.

Arch. CARLO CALZECCHI
(Simbad, trad.)

Nàpols, 3 d'abril 1924.

Taula IX.—Escala de baixada de la Sala «dels Barons» al terrat d'una de les Torres i pon contigu

Notes

(1) TRISTANO CARACCILO: *De Variet-Fort. «Castrum novum ex diruto tam nobile restituerat... etc.»*

PANORMITA: *«Arcem Regiam quam novam Neapolitani vocant, a fundamentis restituit.»*

Dr LILLO: relacionat a l'*Arx. Hist. Nap.*, fasc. IV, pàg. 82. A confrontar DE BLASIS: *«Les cases dels Principes Angevins.»*

MINIERI RICCIO: *Assaig de Cod. Dipl.*, II, P. II, 3, etc.

Vegis també a l'*Arx. Sforcese*, 5.ª Vol., 1455-57, pàgina 98, la lletra Dec. 1344 dels ambaixadors milanesos a llur Duc.

(2) D'altres venen en aquest emblema una ara, però té tot l'aspecte d'un tron; aquest emblema, per altra banda, és el mateix que a les gramalles grogues i vermelles en deien les divises dels Seients encesos. A consultar J. FILANGIERI: *«Lucrecia d'Alagno»* a l'*Arx. Hist. Nap.* XI, 121.

Es venen els mateixos emblemes damunt les portes de bronze fosos per Guillem Monaco; a la volta de la Capella de Sant Francesc, imitació d'aquesta; n'hi han algunes en una de les grans escultures laterals de l'Arc, així com a la volta de l'Atri i al basament de l'Edicul de la Verge a la Sagristia de Santa Bàrbara.

(3) Totes les claus que hem descrit han estat destruïdes per l'incendi, que les va fer caure; n'han estat salvats poquíssims fragments.

(4) Tapiades totes les finestretes i arrebosades les parets, ningú no en coneixia l'existència. De la mateixa galeria no en tingueren coneixença sinó les Empre-

ses que executaren treballs per a l'Enginyeria militar, les quals trobaren còmode de fer-ne un dipòsit enorme de runa, entrant-hi per les golfes. Adhuc l'accés a la galeria per l'escala de caragol de Santa Bàrbara, havia estat tapiat fins ara i no s'ha tornat a obrir sinó amb ocasió dels actuals treballs.

(5) EMPORIUM: Vol. LVIII, núm. 344, 1923, pàg. 94. (SALVATORE DI GIACOMO. La restauració de Castelnuovo de Nàpols, la seva capella i els seus músics.) Vegis la pintura de 1750, que reproduïm.

(6) F. COLONNA DI STIGLIANO: *«Notes històriques sobre Castelnuovo»*, Nàpols, 1892, pàg. 138.

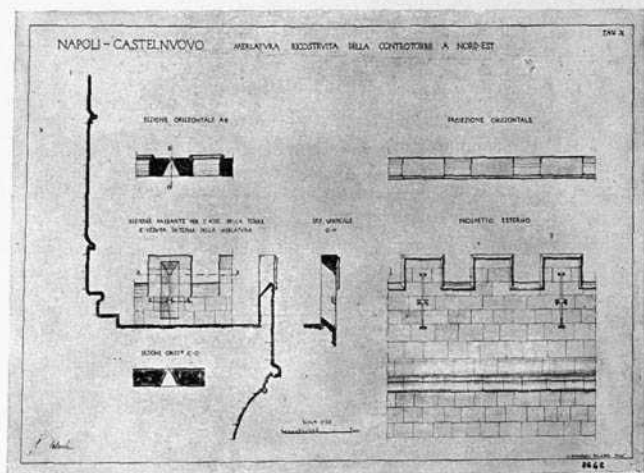
(7) Són gravíssims els danys que amb l'incendi han sofert els finestrals: els nervis, destruïts, greument malmesos els paraments de pedra calcària i les creus de piperno, ensorrats els ornaments i les claus; íntegra abastament per a permetre una exacta coneixença de l'estructura i de la decoració, no ens és romarta sinó la finestra que dona al Nord, que era tapiada i que suava ha estat oberta.

(8) No tenim sinó els de la finestra que dona a Nord, en la qual s'han conservat bé el Llibre i el Tron amb la flama.

(9) COLONNA DI STIGLIANO: Ob. esm., pàg. 98.

(10) CEVA GRIMALDI: *«Memòries de la Ciutat de Nàpols»*, pàg. 21; CANTALICIO: *«Històries; BENAVIDES: «Notes i records de Castelnuovo...» etc.*

(11) Algú creu identificar Alfons I i el seu fill Ferran en els dos medallons que es veien, abans de l'incendi,

Taula X - Merlets reconstruïts de la contra-torre de Nord-est

pel cantó de la Sala; però BENAVIDES mateix, que a la pàgina 105 de l'esmentat volum consigna aquesta opinió, cita a la pàgina 103 una opinió diversa, del PARRISO, segons la qual es tractaria de «Trajà o d'Adrià, emperadors de nissaga espanyola». Cap escriptor no parla del front retrobat suau. VASARI, en la vida de Giuliano de Maiano, fa una referència molt confosa a aquesta porta, dient que és obra d'aquest artista; BERTAUX, amb gran incertesa, va assenyalar-ne com a principal autor Pietro di Milano; VENTURI l'atribuï a Francesco di Laurana. (A consultar, A. VENTURI, *Hist. de l'Art*, II, pàg. 1026.)

(12) La decoració del cantó de la Sala ha estat en gran part destruïda, però fragments preciosos se n'han pogut recollir immediatament després de l'incendi; alguns de ben importants n'han estat recuperats durant aquest període de treballs, si bé pertanyen al baix relleu que correspon a l'atri de les Oficines d'Artilleria.

(13) A consultar CAPASSO: *Nàpols Greco-Romana*, pàgina 189.

(14) És de gran interès la descripció de D. B. DI LEO (Arx. Hist., Any XVI, fasc. IV, pàg. 814). Rei Alfons «fien pesament d'entrar a Nàpols triomfalment en senyal de victòria; i com Rei del Regne conquistat fien preparar una carrossa magna daurada, i en entrar a Nàpols tot sol va posar-s'hi rígidament segut, i amb grans cavalls que l'arrossegaven; i volgué que tots els senyors a peu, de dos en dos el precedissin, tant aquells que li eren estat favorables com els altres que li eren estat contraris... etc.»

(15) Hi ha qui diu que el seguici va anar a Castel Capuano, i potser sigui cert; però en el baix relleu es veu ben clar que es tracta de Castelnuovo.

(16) Aquest aspecte el prengué Castelnuovo força trèss tard de 1442, any del Triomf; però és evident que la representació anacrònica fou executada deliberadament.

(17) Un turó en aquella posició, amb un arbret al cim (el plomall de fum) no pot ésser sinó el Vesubi. Dinen que aquells anys no estava en activitat: doncs va posar-li... l'artista!

(18) S'estan adoptant les precaucions que puguin garantir la conservació de tot el que resta. Són notables les conclusions del restaurador Rocchi, el qual, amb anàlisi físic i químic ha comprovat suau que la calcinació és molt superficial.

(19) BENEDETTO CROCE: «La Cort Espanyola d'Alfons d'Aragó a Nàpols», al vol. XXIV de les actes de l'Acadèmia Pontaniana.

(20) Contracte Feb. 1451. Hi és dit que es procedirà «a bastir la Torre de Sant Miquel sobre Vivarello, i així mateix les altres torres de Sant Jordi i les dues torres davant la porta del castell, les quals de part de fora tindran basament de piperno i de dins als cantons de les portes i finestres amb graons i grades i amb les garlandes com a la torre de l'Ors».

(21) COLONNA DI STIGLIANO, pàg. 77.

(22) Fou anomenada dels Barons, de la tràgica jornada del 13 d'agost de 1486 ençà, en la qual Ferran va empresonar-hi molts Barons, autors de la famosa conjuració, que havia invitat a una festa nupcial.

(23) De Piperno, municipi del districte de Frosinone; lava especial que és usada com a material de construcció. (N. del T.)

(24) Per la participació de Luciano di Laurana als treballs de Castelnuovo, vegi's l'estudi de Leonello Venturi, a «Art», any XVII, 1914, pàg. 415, sobre el Palau Ducal d'Urbino.

J. BERCÓS, Arquitecte

R. SOLANICH, Escultor

Lleyda.—Catedral nova. El retaule realitzat

MEMORIA DESCRIPTIVA DEL PROJECTE DE L'ALTAR MAJOR DE LA CATEDRAL NOVA DE LLEYDA

(ACABAMENT)

F. — OBJECTES MÒBILS DE L'ALTAR

Aquests són: la creu, els candelers, les sacres, les estovalles, el frontal i els vasos per a flors.

Creu. — El cardenal Bona diu: «Per a què el sacerdot celebrant pugui tenir davant dels ulls i sempre present a la memòria la Passió de Crist, de la qual és imatge viva i representació real la Santa Missa, s'ha de posar el Crucifix al damunt l'Altar. Aquest, segons el Ritual, ha d'ésser de mida gran i ha de tenir una situació dominant per tal que a més del sacerdot el pugui veure ben bé el poble i per a què no sembli un objecte secundari, sinó molt principal.

S'adopta el tipus, tradicional en les Basíliques, de creu llatina, feta de coure repujat amb esmalts. Per tal que es vegi bé des del cor, les seves dimensions són de 135 cm. d'alt i de 60 el braç transversal.

Si fos necessari emplaçar alguna imatge damunt del retaule, el Sant Crist se situarà dalt del graó de basament del susdit retaule.»

Candelers. — Han de servir per a sostenir ciris, únicament de cera, car l'ús dels ciris té un sentit més simbòlic que pràctic (simbolitzen a Jesús, Llum del món, Sol de Justícia, etc.). Seguint les prescripcions, donem als candelers formes parelles a la tija de la Creu, de peu trian-

R. SOLANICH, Escultor

L'Evangelista Sant Joan

gular ample i robust, executats en bronze i amb platet de metall i contraplatet de cristall per a recollir la cera. Se'n col·locaran sis: tres a cada costat de la Creu, damunt del retaule, com es col·locaven primitivament en caure en desús els «rastrums o pergulas» de davant del cor. Per a l'Exposició del S. S. Sagrament es completarà el nombre obligatori de candelers col·locant-ne vuit en el graó de base del retaule. Els candelers portàtils dels acòlits seran de forma similar als de l'Altar, però més lleugers i montats damunt un pal de 150 centímetres; per a aquests es disposaran anells de subjecció als costats de la credència, que és on deuen emplaçar-se en el transcurs de la Missa, feta l'excepció del Cànon durant el qual deuran sostenir-los els acòlits.

Sacres. — Tindran 40 x 30 cms. les laterals i 40 x 60 cms. la central, amb els textos dibuixats i orlats a mà, i en la major únicament s'hi escriurien les oracions immediates a la Consagració i la fórmula d'aquesta, per a fer ben visibles les lletres, donant-les-hi una dimensió adequada i per a què el celebrant pugui llegir-les sense esforç.

Seràn d'argent repujat amb esmalts i pedres fines; en els marcs hi hauran símbols adequats al text: en la part superior l'Ictus eucarístic; en la central, l'hisop; en la del lavabo l'àguila, i en la del començament de l'Evangeli segons Sant Joan i en la part superior el monograma de Crist.

Aquestes sacres portaran peu posterior per a

poder-se sostenir sense haver-les de recolzar en el graó del retaule.

Estovalles. — De les dues inferiors res hem d'advertir, però sí de la superior, que ha de tenir una llargada de 500 cm. per a què pels costats de l'ara pengi fins a tocar gairebé la tarima. En eixes parts penjants, que són les úniques que han d'ésser ornamentades, s'hi podria brodar el tema tradicional dels cervols assedegats de l'Aigua de Vida atansant-se apresuradament al Manantial Sagrat.

Frontal o antipendi deu ésser de seda del color de la Missa del dia i ornamentat amb faixes d'or i argent a manera de funda de la mesa de l'Altar, en lloc de montar-lo en un bastidor, com es fa sovint. En el cas d'aquest projecte, per ésser l'estructura de l'Altar de materials suntuosos, polits i enriquis pel cisellat, el daurat i la policromia, no és obligatori d'usar antipendi.

Gerros per a flors. — Les flors naturals són una ornamentació de l'Altar, no solament permesa, sinó recomanada; per a llur col·locació en l'Altar es projecten gerros de ceràmica i de vidre amb esmalts, decorats amb les plantes místiques (lliri de les valls, flor dels camps, rosa de Jericó, Palmera de Gadès, etc.). Aquests gerros es deuen col·locar entre els candelers i es fan petits de mides per a què no sigui abusiva la quantitat de flors, ja que és preferible que siguin poques, però escollides i variades. A més van proveïts de platets de vidre per a recollir l'aigua que pugui caure mentre es col·loquen les flors, evitant així que s'escampi per damunt l'Altar.

G. — ELEMENTS COMPLEMENTARIS

En aquest cas són: el *solí episcopal*, els *sedils* de l'oficiant i els seus ministres, la *credència*, la *piscina*, el *repositori*, el *cancellum* i la *decoració del presbiteri*.

Solí episcopal. — No havent-hi lloc en el nostre cas, de col·locar la Càtedra o Seu episcopal en el fons de l'absis, com es feia en les antigues Basíliques i continua fent-se en la majoria de catedrals romàniques i gòtiques (ja que per això seria necessari que el cor fos als costats de l'absis posteriorment a l'Altar) la situem com està prescrit: en el presbiteri i al costat de l'Evangeli, a sota l'arc triomfal, que és el lloc de preferència que deu reservar-se a la màxima autoritat eclesiàstica. El solí és de marbre i montat fixe sobre un graó damunt d'una tarima on càpiguen bé els

capitulars que assisteixen al Prelat. El construïm amb braços i respallat alt, cobrint-lo a més amb un petit dosser de fusta policromada, suspès del mur, per l'estil del cibori de l'Altar, però molt més humil. El seient es cobreix amb una funda, de seda de color del dia i amb coixins quan hagi d'ocupar-lo el Bisbe. En el timpà d'acabament del respallat hi ha esculpits la Mitra i el Bàcul i el Llibre dels set segells i les Claus, simbolitzant la legitimitat del Pastor i la seva potestat d'imposar la doctrina veritable i d'anatematitzar els esperits rebels a la seva veu autoritzada. Deuria, a més, construir-se un seient portàtil d'estisora o *faldistori*, per a emprar-lo el Prelat en la Benedicció dels Sants Olis, en l'Ofici del Divendres Sant i per a les Misses de Rèquiem, en els quals actes substitueix la càtedra fixa.

Sedils. — Els seients per al sacerdot oficiant i els Ministres assistents han de col·locar-se en el presbiteri, al costat de l'Epístola, i així es projectà situar-los en forma que la columna del cibori no destorbi de veure còmodament l'Altar, cosa absolutament necessària quan hi ha exposició del S. S. Sagrament.

Per a diferenciar aquests sedils del solí episcopal, i seguint el prescrit, es fan movibles en lloc de fixes, sense dosser, gairebé sense recolzadors i amb respallers baixos com el d'una butaca usual. Es deixa entre els seients i els respallers un espai de 10 cm. d'ample i de tota la llargada del seient per tal que puguin penjar els ornaments sacerdotals de la barda posterior, evitant així que es rebreguin i evitant també que els acòlits hagin d'aixecar-los per damunt els respallers. Els seients han de cobrir-se amb una funda de llana de color del dia.

Credència. — Ordena el cerimonial que no gaire lluny de l'Altar, al costat de l'Epístola i prop de la paret, hi hagi una taula (credentia) on col·locar els objectes necessaris per a la celebració del Sant Sacrifici, procurant no tinguin gens de semblança amb un Altar. Aquesta credència ha de tapar-se amb estovalles que arribin a terra per tots els costats, els dies de Missa solemne.

Per a satisfer totes aquestes exigències litúrgiques la situem més al fons que els sedils, llisa, sense crucifix ni grades en la seva part superior, i de mides prou amples per a què hi càpiguen: el Calze, els Llibres sants, els recipients per a l'Aigua i el Vi, el gerro i la griala per al lavabo

R. SOLANICH, Escultor

L'Evangalista Sant Joan

i els ceroferaris dels acòlits que resten en la credència abans i després del Cànon, com ja hem dit.

Piscina. — La part posterior de l'Altar és el lloc més a propòsit per a construir la piscina, en la qual ha de tirar-se l'aigua de les ablucions litúrgiques i les cendres dels objectes sagrats que s'han tornat inservibles. És recomanat construir-la al presbiteri, però de manera que resti oculta als ulls dels fidels; per aquest motiu la situem darrera l'Altar Major, en el buit que hi ha sota l'escala d'accés al Temple, tancant-se com un armari. A més, tocant l'Altar i al costat de l'Epístola, es posa un petit receptacle en comunicació amb la piscina, per a què els acòlits hi tirin l'aigua del lavateri que fa el sacerdot en la Santa Missa.

Repositori. — És l'armari per als vasos dels Sants Olis, i segons el Ritual romà pot situar-se a la Sagristia, però és millor plaçar-lo al presbiteri, com es feia ja en les Basíliques romanes (així es veu en la de Sant Climent) i com encertadament ho fan en la nostra Catedral, en el qual s'aprofita l'espai que resta entre la porta posterior del presbiteri i el retaule actual adossat que la inutilitza. Havent de servir la dita porta per a pas dels servents del presbiteri, es traslladen els vasos dels Sants Olis a l'armari central de dessota l'escala d'accés al Temple, al costat de l'armari destinat a piscina.

Cancellum. — És la balustrada que limita el presbiteri. En el nostre cas especial, per estar

R. SOLANICH, Escultor i rejador

Agnus

el presbiteri i l'espai reservat a les autoritats civils tancat amb reixes de grans dimensions, hem reduït el *carcellum* a l'ofici de barana en els trossos desproveïts de graons, aprofitant aquest element, per a restablir de certa manera l'antiga «pèrgula», en eren col·locats els ciris, i acabant-lo amb uns candelers de set ciris, record del candelero jerosolimità de set braços descrit en l'Èxode (XXV-31) i en el Llibre dels Reis (VII-49). La barana es projecta de balustres de marbre de Figueres units amb plafons de ferro forjat amb el símbol de la Creu, en els braços de la qual descansen les ànimes pures simbolitzades per colomes. El passamà i portaciris seran de llautó polit.

Decoració del presbiteri. — Aquest element complementari és indispensable per a procurar un fons adequat a l'Altar i per a unificar els diversos objectes isolats essencials i auxiliars que el constitueixen.

Per a aconseguir tot això, cal decorar el pa-

viment, les parets i la volta del presbiteri fins a l'arc triomfal que la limita. El paviment serà fet amb lloses de marbre blanc amb faixes de marbre roig Buixcarró, contornejant les grades de l'Altar i del tron i el perímetre absidal aparent. El parament anterior del presbiteri, o sia sota el *carcellum*, serà revestit amb marbre ocre de Figueres.

Les parets de l'absis entre l'Altar i l'arc triomfal es decoren amb un ordre arquitectònic derivat de les columnes del cibori, executat amb estuc brillant en relleu; l'intercolumni d'aquest ordre serà tapissat amb estuc mate pla esgrafiat, i el fons de l'Altar serà igualment tapissat, formant una auriola blanca que farà destacar el temple d'Exposició.

Seguint el simbolisme basilical (vegi's Simó de Tessalònica) de representar en les parts altes del santuari, el món intel·ligible en oposició al sensible, simbolitzat en les baixes, a partir d'aquest nivell, fixat per la coronisa tangent a l'ar-

quivolta del cibori, es desenrotllarà sobre fons pintat al fresc l'Assumpció de la Verge Santíssima escultòricament (tema obligat dels Altars Majors de les Esglésies catedrals, i no estrany tampoc a les Basíliques, com veiem en la de Nicea). A la paret hi haurà, pintat al fresc, el Col·legi apostòlic, seguit dels primers fidels de l'Església, testimonis de l'Assumpció, dividits en dos grups simètrics separats pel llit mortuori de la Verge. Al cim del cibori, símbol de l'Arca de l'Aliança, s'alçarà, en escultura corpòrea policromada, sostinguda per querubins, la veritable Arca vivent, és a dir, la Mare de Déu en la seva Assumpció, i entorn d'ella un seguici d'àngels que l'acompanyen, situats en els vèrtexs de la cúpula octogonal del cibori. Vora del coronament general del Temple apareixeran les milícies angèliques que surten a rebre llur Regina. Finalment, a la volta de l'absis es representarà, com és habitual en les basíliques llatines, la Celestial Jerusalem presidida per la Santíssima Trinitat, que espera l'arribada de la Mare de Crist per a coronar-la sobre tots els Àngels i Sants que joiosament l'esperen, presentant damunt del palli blanc les corones de glòria i atributs de virtut en senyal d'homenatge. L'ordre i forma d'aquesta representació és així: en el centre el Pare sobre el núvol lluminós, amb barba llarga blanca indivisa, auriola triangular, el cetre a la mà i vestit amb túnica d'or i blanc i mantell blau; a la seva dreta el Fill amb els estigmes sagrats de la Passió, assegut en el Scll del Judici portant la Creu, amb la barba de color castany partida i curta, auriola cruciforme, túnica blanca i mantell d'or i vermelló; el globus terraquí és l'escambell del soli; el Paràclit entre el Pare i el Fill en forma de coloma blanca sobre una gloriola o cercle resplendent, del qual emergeixen tres radiacions principals. La Santíssima Trinitat serà emmarcada amb l'Arc Iris i la inscripció: «El Cel és el meu Soli i la terra la meua peanya»; després els querubins i serafins seguiran els Sants Innocents, joguinejant amb les palmes del mar-

tiri i els vint-i-quatre Ancians vestits de blanc a primera fila; darrera dels Patriarques i Profetes, els sacerdots Aarón, Melquisedech, Zacaries, de la llei antiga, i el protomàrtir de la nova, Sant Esteve, i per últim els justos innominats.

Si es prefereix deixar lliure de figures el cim del cibori, es podria col·locar l'Assumpció adossada al coronament general de l'absis; s'ha cregut preferible situar-la damunt per obtenir un cibori més monumental, sense necessitat de donar-li unes dimensions excessives impròpies del seu caràcter i de l'espai disponible.

H. — ORIENTACIÓ ECONÒMICA

Per a la realització del projecte ha de seguir-se un ordre jeràrquic d'elements i convé d'escollir personal apte que sigui, a més, de la localitat.

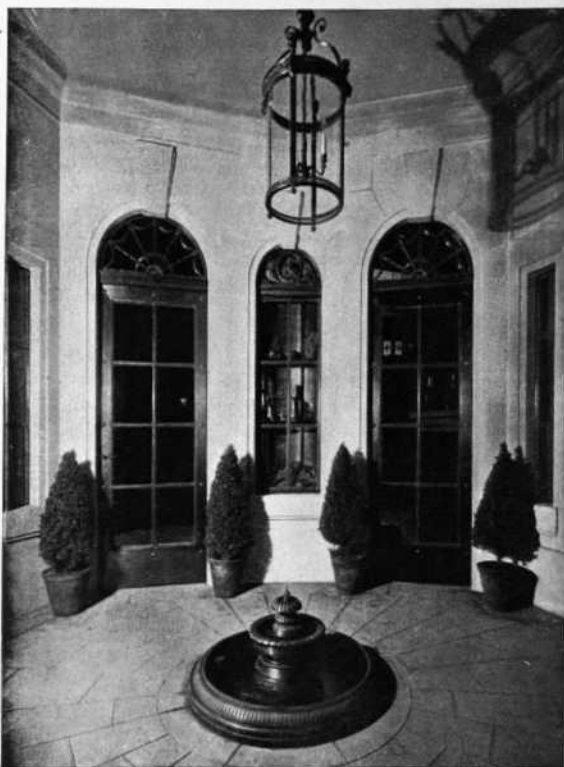
Respecte de l'ordre de construcció, resultarà lògic començar per la construcció de l'Altar, decoració de l'absis i ampliació del presbiteri. Si la situació econòmica ho permet, haurà de seguir la construcció dels elements mòbils de l'Altar; en el cas contrari podrien seguir-se utilitzant els que actualment serveixen. Finalment, vindran els elements complementaris: Càtedra, sedils, credència, perquè mentre no siguin construïts els que s'han previst, no hi ha inconvenient a servir-se dels que ja existeixen.

Quant al personal per a l'execució dels treballs, a igual aptitud és preferible d'escollir industrials i operaris de Lleyda, que els realitzaran amb un major interès que els forasters i a un preu un xic inferior en gairebé tots els rams de construcció, a part que és convenient estrènyer els lligams entre el Temple i el poble que hi assisteix.

L'Arquitecte,
JOAN BERGÓS

Lleyda, març de 1925.

NOTA.—El temple per a l'Exposició o manifestador no és necessari estant l'Altar sota cibori, i el Sagrari no deu ésser-hi tractant-se d'un Altar Major catedralici, però ambdós elements figuraven en el programa exigít.

R. RIGOL, Decorador

Vestíbul de la nova botiga Corberó

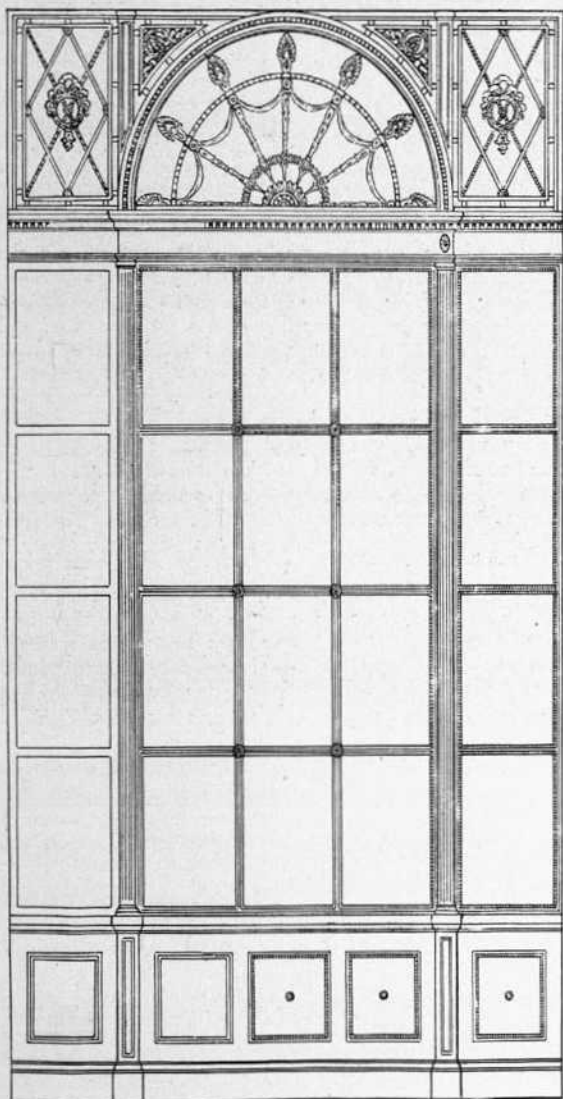
ELS CORBERÓ

Fa una vintena d'anys que vaig conèixer En Pere Corberó en el seu modest obrador de metallista. Ultra metallista, En Corberó és músic, i bon músic, i en aquells temps partia les hores del dia entre les tasques del seu ofici i les del seu art.

Abans eren molts els artistes que per a ajudar-se tenien un ofici. Es retreu el record d'aquella Barcelona de l'any vuitanta, en què els còsmics eren rellotgers i gravadors, i els músics eren dibuixants litògrafs, i els poetes, argenteres, etcètera, etc. La gent era assenyada i pràctica, i, per si l'art no fos prou per a viure, donaven al

noí, que estava tarat de bones dèries, un guanyapi... Però Barcelona s'ha fet gran i s'ha anat estimant cada dia més les coses d'art, i els seus artistes, generalment, quan en saben en viuen.

En Pere Corberó tenia, però, un ofici que era un art; i així com feia eixir harmonies de les notes de l'instrument, amb el martell i amb el cisel·l als dits feia eixir dels metalls unes altres harmonies que li valgueren més anomenada i més profit. Ben aviat no va tenir prou màns per a fer l'ofici, i l'obrador modest es va engrandir fins a ésser avui un dels més grans de la Ciutat. Aleshores va deixar la música. Amb l'obrador

P. REGOL, decorador

Projecte de vidriera dels aparadors de la botiga Corberó

encara s'engrandia la família, ja que En Corberó era pare; i avui un fill, demà un altre, en té un rengle de set, que a mesura que es fan grans van entrant a ajudar-lo en les tasques que corresponen a la direcció artística i tècnica d'aquest gran establiment d'arts sumptuàries en què s'ha transformat el modest obrador primitiu.

El més gran dels seus fills, En Xavier, passà uns anys a l'Escola Superior de Bells Oficis. Avui ja és un home i un artista inquiet, flairant els nous corrents de l'art, i amb unes mans per a la feina que fan honor a les del seu mestre, que ha estat son pare. Els altres que el segueixen, En Pere i En Valeri, ja han entrat també en aquest obrador, que ha fet una gran creixença,

fins a exigir la botiga d'exposició i comandes que s'ha inaugurat.

De com treballen els Corberó, les coses exposades, i els premis obtinguts en exposicions d'art decoratiu, ens en donem mostra. Nosaltres sols direm que, com a barcelonins, tenim un xic d'orgull que a casa nostra es treballi tan bé com ho far o les grans ciutats de fora; i que a les prosperitats barcelonines de tot ordre veiem amb els ulls i palpem amb les mans, hi vagi aparellada la de les perfeccions de la tècnica d'aquells oficis que, com el dels Corberó, són oficis que sols són perfectes en les grans civilitzacions.

JOAQUIM FOLCH I TORRES

Director dels Museus d'Art i Arqueologia

LA NOVA BOTIGA CORBERÓ

Ramon Rigol, decorador, ha depurat extraordinàriament el seu estil. Avui pot posar-se entre els reestilitzadors més fins. La cura del detall delicat no ha fet perdre a l'artista el sentit orgànic de l'armadura. Veu's aquí aquest gravat a la ploma que reproduïm, en el qual el depurat estil del decorador Rigol pot estimar-se en el que val. Un neoclàssic ha servit de pauta al decorador per a recolzar la subjectiva reestilització, portada a terme seguint les darreres orientacions dels vienesos. L'estil emprat per Rigol en la nova botiga de la casa de metalls d'art Corberó, està dintre el gust de l'hora. Els detalls tenen, sobretot quan es tracta d'elements que participen de la corba, un aire absolutament modern. Una deformació dels cànons antics governa, naturalment, les reestilitzacions; el que cal, però, és que aquesta deformació no resulti grotesca o simplement lletja.

Rigol ha reeixit en la reestilització sense caure en barbarisme.

La casa Corberó ha executat la part del metall de la nova botiga, amb aquell sentit de la qualitat tan propi d'aquests artífexs. L'estil depurat de Rigol no podia trobar millors intèrprets que els Corberó, gent que de l'ofici n'han fet un art. Veu'reu aquest treball dels Corberó en les vidrie-

res de metall de la nova botiga de la Rambla de Catalunya; veureu aleshores com el dibuix de Rigol fou subratllat per la qualitat de la matèria tractada amb la noblesa característica de la casa Corberó, matisada pels oxidats donats amb tanta de sabiduria.

On pot admirar-se especialment l'art dels Rigol i Corberó és en el vestibul de la nova botiga, en el qual el decorador ha creat un ordre d'espais i massissos i on els artífexs han col·laborat amb profusió en els muntants de portes i dels petits aparadors, en el fanal i en el simpàtic brollador. Botiga ciutadana que honora Barcelona. No endebades Rigol és dels decoradors que es complauen col·laborant amb els arquitectes.

No cal dir com tot el que conté la nova botiga, dedicada a la venda dels nobles productes de la casa, metalls, cisellats, repujats, esmalts i tota mena d'aplicacions al metall, participa de la dignitat de la matèria, per la qual els artífexs Corberó s'han ben guanyat l'anomenada que tenen.

Els Corberó foren dels primers, per no dir els primers, que lluitaren per redimir el seu bell ofici, que, per ignorància ambient, havia esdevingut misèria imitativa. Ells foren els que feren altre cop de la nostra metal·listeria una cosa vivent.

BAIAROLA

RAFAEL MASÓ, Arquitecte

Restauració de l'Altar Major de l'església de Sant Pere, de Terrassa

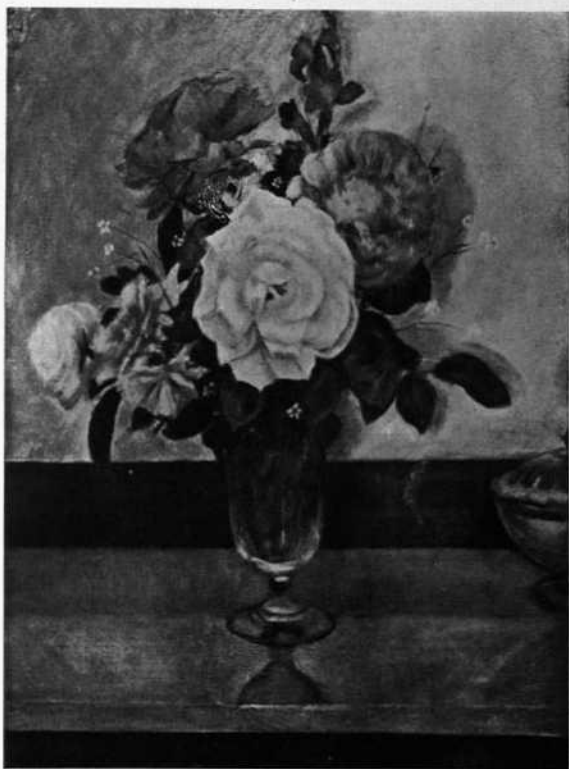
L'ART LITÚRGIC

Uns quants clergues joves, plens d'entusiasme per la restauració de la noblesa litúrgica, ajudats per eminents arqueòlegs i per una plèiade d'arquitectes intel·ligents; ajudats per artistes i artífexs i per l'aportació estimable de monestirs i entitats, han publicat l'*Anuari dels Amics de l'Art Litúrgic*.

El primer *Anuari* és compost dels estudis següents: «L'estructura litúrgica en la construcció dels temples», per Josep Tarré, prevere; «L'Altar», per Manuel Trens, prevere; «La Indumentària Litúrgica», per Josep Gudiol, prevere, i «Confecció d'ornaments litúrgics», per

Antonino Teras, prevere. També hi ha uns «Patrons per a la confecció d'ornaments litúrgics», una «Guia gràfica per a representar els Sants en llurs diferents graus jeràrquics» («Saints and their emblems», de W. Drake), etc.

El gravat que reproduïm ací és tret de l'*Anuari*. És una restauració d'altar deguda a l'arquitecte gironí Rafael Masó, de l'altar major de l'antiquíssima església de Sant Pere, de Terrassa. Masó emprà en aquesta restauració les «cortines d'altar». Fou—ben segur—l'altar de Sant Pere un dels primers que tornà a lluir el *velum*.

M. A. ESPINAL, Pintor.

Roses

M. A. ESPINAL

Aquest pintor té una personalitat ben pròpia, ben singular en l'art modern de la nostra terra, en la primera categoria dels nostres pintors. És En Marian Espinal un pintor modern, un bon pintor entre els bons i un artista que no s'assembla als altres contemporanis i coterranis seus. En canvi, no seria difícil de trobar-n'hi semblança en l'art d'alguns francesos d'ara.

Aquesta pintura encisera d'En M. Espinal no és pas un art del tot espontani, sinó que, igual que la pintura francesa que se li aparenta, és un art format per nombroses suggestions; ve a ésser com un eclecticisme picotejat en diversos sentits, aspiracions, teories i neguits de darrera hora. Potser el nostre jove pintor no s'ha aturat mai a destriar aquests diversos elements que han anat pastant la

seva actual visió pictòrica, i en llegir aquestes ratlles serà ell el primer sorprès; potser nosaltres no encertem a definir la seva personalitat artística, i per tant les nostres suposicions al seu respecte només hagin d'ésser considerades que com un assaig subjectiu.

Nosaltres veiem l'Espinal com un de tants trànsfuges d'aquella poderosa escola post-impresionista que a França prengué el nom de *Fauvisme* o *Salvagisme*, la qual repercutí arreu del món artístic. Potser la qualificació de trànsfuga del *Fauvisme* siga massa explícita en el cas d'aquest pintor que gairebé no hi sojornà. Però és que, encara que Espinal no entrés de ple en el *Fauvisme* ni hi treballés gaire, aquesta escola fou el seu punt de partida. Quan Espinal eixí de l'Acadèmia Galf, la pin-

M. A. ESPINAL, Pintor

Dibuix

M. A. ESPINAL, Pintor

Dibuix

tura barcelonina que més podia seduir el seu esperit modern, el seu gust rimat per a la pintura més moderna, era, a Barcelona, o bé l'Impressionisme o bé el Fauvisme. Aquesta escola era més recent, més moderna, gairebé arreconadora de l'altra; per manera que al snobisme natural de molts artistes principiants havia de seduir més el Fauvisme; els pintors impressionistes havien de semblar als ulls dels neòdits modernistes d'aquell moment quelcom de desuadit que no era de bon to imitar. Mariar Espinal no podia pas sostreure's, doncs, al prestigi d'aquella novíssima escola que patrocinava la major intensitat expressiva per mitjà del menor esforç, i és per això que, poc o molt, més o menys conscientment, pintà dintre aquella fórmula de brutal intensitat o d'intencionat abocetament.

Els temperaments dèbils són esclaus del costum, de l'ambient, de l'impuls ancestral, de mil aliens externs que, de manera imperceptible, van formant llurs caràcters i llurs sentiments d'una manera consuetudinària i homogenia, i així tots aquests temperaments unificats formen les multituds espirituals que coloren una època.

Els esperits forts que porten quelcom de personal o quelcom de contraposat a la consuetud, reaccionen contra aquell sentir gregari i amb tota l'energia necessària triomfen originalment. Espinal era d'aquesta mena. El seu temperament no s'adeia amb els procediments fauistes; no amava el realisme indòmit i gairebé pagès de la nova escola; no sabia o no podia adoptar la manera ampla i succinta; no sentia el colorisme brutal i enlluernador dels vius contrastos: el temperament pictòric de l'Espinal era força oposat a tot això. No era, en canvi, un acadèmic, ni un artista enraonat d'aquells que hom anomena del just-medi; no se sentia tampoc una inclinació cap al preciosisme; no era gens insen-

sible al color. Què li calia, doncs, fer al nostre pintor en tan contradictòria posició?

Aleshores justament (seria cap allà a l'any 1912 o bé el 1913) s'esqueia el sorollós èxit del cubisme i del futurisme, dues escoles idealistes extremes, tan extremes que aviat caigueren en el cerebralisme, en l'absurd, en l'antipicturalisme, en fi en dadaisme, que és la vergonya major per aquelles generacions de teoritzadors enragés, el fet més comprometedor de l'esteticisme xarlatanes. Entre l'Impressionisme gairebé oblidat i el Cubisme, l'ambient artístic parisenc, tan sensible sempre per als artistes catalans, havia vist reixir altres escoles valuoses, altres subescoles, si volem. Una de les més abassegadores fou l'escola de En Cézanne. Per a parlar clar potser caldrà més aviat dir l'escola del fals Cézanne, perquè la veritat era que del cèlebre pintor d'Aix-de-Provença els seus pretesos secuàços en copsaren més aviat els defectes que les virtuts, tot l'exterior més aviat que aquell furios, titànic, anhel intern de corporietat, de forma densa, pesant, saborosa i olorosa. I els cezannians devingueren simples èmuls de la inèpcia tècnica de Pau Cézanne, aquella poca traça que desesperava l'inventor de les quatre pomes, aquella barroeria que Cézanne abominava, aquell infantilisme que era als antípodes del seu ideal pictòric. Aleshores fou l'època de la sistemàtica deformació, de l'infantilisme: la pintura pagesa, bàrbara, selvàtica i pueril de Pau Gauguin tornava a imposar-se com una nova *Escola d'Athènes*; després del primer arreconament, el Cubisme mateix, que començà volent ésser més papista que el papa, més estructurador que el propi Cézanne, acabà per perdre-hi l'orientació i sucumbí també a les teories de la puerilitat artística... i filosòfica.

Altres escoles acreditades aleshores eren les del deformisme d'En Toulouse-Lautrec, deformisme vo-

M. A. ESPINAL, Pintor

Assaig de retrat de la senyora Malvehy

luntari, per oposició a l'involuntari de Cézanne; deformisme intencionat, més intencionat que el barroer deformisme voluntari de Gauguin. Els deformismes de Gauguin i de Toulouse-Lautrec eren deformismes que no tenien res de pueril, ans al contrari, eren uns deformismes simbolistes, uns deformismes que pretenien dir altres i més profundes o més subtils coses que el deformisme torturat de Cézanne.

I hi havien també les escoles purament coloristes, com és ara la dels puntillistes, tan ineficax; i sobretot les dels pintors Vuillard i Bonnard, els pintors que tenien més dret que els mateixos puntillistes a anomenar-se *post-impressionistes*. Vuillard i Bonnard tingueren almenys la gràcia d'aplicar el deformisme de Toulouse-Lautrec al colorisme impressionista; i encara tingueren l'altra gràcia d'aplicar el divisionisme de la pinzellada impressionista a les

harmonies del color destinades a traduir visions ideals; eren unes noves harmonies de colors que no havien pas de descriure el sol ni l'aire reals, sinó una atmosfera... decorativa, *chic*, refinadament insòlita, harmonies de tons neutres a la Veronese. L'art d'aquests dos pintors venia a ésser una pintura realista de la vida de ciutat, però amb composicionisme i paleta excèntricament idealistes, d'un idealisme encarrilat cap al decorativisme.

Pau Picasso i Enric Matisse fundaren ambdós una escola, o bé cadascú una mitja escola nova, quelcom així com l'escola fauvista, interpretadora de la vida moderna que Toulouse-Lautrec, Bonnard i Vuillard matisaven amb major o menor riquesa. Picasso i Matisse, sobretot Matisse, anaren accentuant en tanta de manera llur salvatgisme i simplificació que aviat llindaren en el Dadaisme. Picasso, més astut, no es vulgué llençar en aquell carreró

sense sortida i així del cul-de-sac pel cantó de la literatura, innovant cada dos mesos, a l'atzar de les més variades suggerències. Als extrems d'aquest refinat colorisme, d'aquest realisme-idealisme dels vertaders post-impressionistes, es troben potser Odilon Redon, idealista o simbolista màxim, i Vicens Van Gogh, realista màxim dels tons neutres. Ni l'un ni l'altre feren més impressió sobre Espinal que el *Puntillisme*, el qual no li'n féu gens. En canvi, de tot el demés es troba un xic en l'obra encara verda de l'Espinal: Bonnard, Vuillard, Toulouse-Lautrec, Matisse, Gauguin, Cézanne, unes gotetes, invisibles gairebé, de Cubisme; quelcom de Fauvisme, al començament; molta quantitat de picassisme. I en aquest picassisme va implícita aquella dosi d'ingrisme que el malagueny de Barcelona s'empescà en l'hora més feliç de la seva vida; potser encara l'Espinal haurà estat a temps d'incloure-hi una miqueta de l'esperit dels Lenain i quelcom de la diformitat d'extremitats que el pintor de les mitges guitarres ha aconseguit imposar en la pintura *dernier-cri*.

Diem al començament que l'Espinal pot ésser el primer sorprès d'aquest anàlisi microbiològic de la seva pintura, i això, si aquest anàlisi és perfecte, és el major elogi que a hores d'ara hom pugui fer d'aquest art que ens havem posat a analitzar amb el delit i bona fe de l'home qui va a descobrir les Illes Britàniques. Perquè, al nostre entendre, l'Espinal és així d'eclectic per la raó que el temps s'ho porta: hom diria que el mot d'ordre, ara com ara, en l'anarquia artística, siga *eclecticisme* o *banalitat*. L'eclecticisme de l'Espinal és al capdavant el d'un artista de gust, i estem segurs que del vertader home de gust en té la ingenuïtat, tota la inconsciència; es-

tem segurs que en aquest eclecticisme no hi ha ni premeditació ni alevosia—i fins posaríem les mans al foc per assegurar que de la mateixa manera inconscient que l'eclecticisme li ha vingut se n'anirà, arribant aquest pintor, dintre molt pocs anys, a retrobar un camí més seu i més remotament aconduent.

Així i tot, aquesta pintura té ja tanta personalitat i tanta intenció que aquí a Catalunya potser no trobaria l'Espinal amb qui baratar-la sense perdre-hi. Les influències hi són de seguida assimilades en un gestador espinalisme que a distància ja embaumaria prou deliciosament per a què hom pugui pronosticar, sense temor de quedar malament, que a l'hora de l'espinalisme definitiu les obres que l'Espinal pinta ara no podran ésser arreconades ni desconsiderades: sempre seran una magnífica valor pictòrica. Per això deu ésser que, en mig de tantes i tan belles individualitats com enriqueixen modernament la pintura catalana, l'obra de l'Espinal es col·loca ja en el primer rengle. El seu lleu infantilisme és més graciós i joganer que cap altre; el seu caient literaturesc té un picant vertaderament picassà; el seu colorisme és el més refinat de la pintura catalana; el seu realisme subreptici és impressionant i commovedor com el millor lirisme; el seu dibuix i la seva pinzellada encisen i convencen les més íntimes i profundes forces d'escepticisme. Aquesta pintura que sembla un art poderós que s'esforça a ésser lleuger ens apar una pintura prenyada de possibilitats innúmeres, totes valuoses i ja transparentes; una pintura en tanta de manera bella, que, tal com és i sense esperar-ne l'eclosió prometedora, ja la volem i la gustem com obra perfectament definitiva i personalíssima. JOAN SACS

M. A. ESPINAL, *Pinter*

Dibux

Rafael Solanich l'escultor que ha col·laborat en el nou altar de la Catedral de Lleyda, obra de l'arquitecte Joan Bergós, és un jove desitjos de dominar totes les rebel·lies de l'ofici. En el present número publiquem, il·lustrant la Memòria Descriptiva del projecte del Altar Major de la Catedral Nova de Lleyda, deguda a l'arquitecte Bergós, una sèrie de reproduccions de l'aportació de Solanich al nou altar. Aquest escultor fou ajudant d'Esteve Mongeal i d'aquest mestre adquirí el gust classicitzant que ara posseeix. Solanich és sobretot un repujador que sap molt bé l'ofici. En els repujats que compongué per l'altar esmentat és on brilla més que enlloc el saber de l'artesà; cal recordar també la recent aportació del Solanich repujador a l'Exposició General d'Art Llàtíngic. L'antic profes-

R. SOLANICH, Escultor
Angel adorador

sor de l'antiga Escola de Bells Oficis, demostrava en aquells metalls martellats com un rude ofici pot esdevenir obra cisellada sense perdre, però, la força essencial.

Quant a les escultures de Lleyda on més ha reeixit és en aquelles dels símbols dels evangelistes Sant Marc, Sant Joan i Sant Mateu, en les quals predomina l'estil damunt la realitat. La fusió entre el natural i l'estil no s'ha aconseguit prou bé — judicant per fotografies — en les figures de la Verge i dels Angels en les quals sembla mancar — encara — un sentit més orgànic de les anatomies i especialment de les extremitats.

Malgrat el qual les imatges que esmentem tenen dignitat considerades de conjunt.

R. B.

NOTICIARI

de Revistes, Llibres, Excavacions, Construccions i Arts Plàstiques

Un dels campanars de la Sagrada Família ha estat terminat. Gairebé sembla un miracle. Antoni Gaudí en el temple de la part de Llevant hi aboca tota la seva fantasia de poeta i tots els caires n'home de ciència.

— *Archivo Español de Arte y Arqueología* (1). — Sota aquest títol el «Centro de Estudios Históricos» de Madrid comença a publicar un butlletí trimestral. Entre els investigadors selectes que treballen en aquella institució honoràble, el periòdic aplec de llurs recerques esdevenia una necessitat. Així vindrà l'*Archivo* a omplir un buit, car la història en descobriments pròdiga del *boletín de la Sociedad Española de Excursiones* no ens pot privar de dir com veiem de tant en tant que hi ha en ses pàgines certs articles un xic d'aficionat i que el títol mateix desarmaria al qui vulgués pretendre una rigorosa selecció. En una paraula, aquell *Boletín* (fins ara la revista millor artístic-arqueològica i en llengua castellana) no tenia la unitat que hom constata en l'*Archivo* que comença a sortir. Vegin-se sinó els sumaris dels dos primers números:

Número 1. M. Gómez-Moreno: «Sobre el Renacimiento en Castilla». — F. J. Sánchez-Cañón: «Maestre Nicolás Francés, pintor». — R. de Ornela: «Un escultor animalista del siglo XIV». — D. Angulo Iñiguez: «Juan de las Roelas. Aportaciones para su estudio». — Bibliografía. — Varia.

Número 2. E. Tormo Monzó: «Los cuatro grandes crucifijos de bronce dorado del Escorial». — A. Prieto Vives: «El puente romano de Alconétar». — C. de Margelina: «De arquitectura mozárabe. La iglesia rupestre de Borbastro». — J. Domínguez Bordonada: «Miniaturas boloñesas del siglo XIV. Tres obras desconocidas de Niccolò de Bologna». — J. Allende Salazar: «Don Felipe de Guevara, coleccionista y escritor de arte del siglo XVI». — D. Angulo Iñiguez: «El Maestro de la Virgo inter virgines: la tabla del primer conde de Alba». — J. Corraza: «El sarcófago cristiano de Berja». — P. M. de Ar-

tiñano: «Un incunable para la historia del encaje español». Bibliografía. — Varia.

De singular interès és l'estudi que a l'*Archivo* comença el senyor Gómez-Moreno «Sobre el Renacimiento de Castilla». Per ell queda desbancat Enric Egas com a introductor a Castella dels corrents italians, segons es venia sostenint des de Cean Bermúdez ençà.

L'introducció de les formes del Renaixement italià dins l'art ibèric va ésser Llorenç Vázquez, autèntic mestre d'obres del Cardenal Mendoza. Fou Llorenç Vázquez el qui va terminar i daurar el Col·legi de la Santa Creu, de Valladolid, on hi ha algun detall (sobretot la porta de la llibreria del pis superior) que ens dona a conèixer el seu penetrant sentit decoratiu, amarat a més no poder d'italianisme.

El senyor Gómez-Moreno estudia tots els edificis que al centre d'Espanya evocuen el primer Renaixement italià, dels quals edificis en conjectura autor a Llorenç Vázquez, ja per proves escrites, ja per analogia d'estil que en aquest impulsor fou més decoratiu que no pas estructural. Hom diu que Llorenç Vázquez pogué haver estudiat a Bolònia car la influència que aparenta haver rebut de l'art toscà sembla passada per Bolònia. Vázquez hauria treballat a Sant Gregori, de Valladolid, a les salmantis es cases de las conchas i dels Abarca, al Convent de la Pietat de Guadalupe, a la Mondéjar, on es veuen les característiques del seu art en el Convent de Sant Antoni i en l'església parroquial. Aquesta església és obra constructiva, ment, de Cristóbal Adorca que l'any 1569 estigué a Granada amb Vázquez. Fou també probablement Nicolau Vázquez el creador del Palau dels Medinaceli a Cogolludo que, exempt ja de forces de defensa, es va acastant, per la composició, als palaus florentins, dels quals n'arriba a imitar la forma general de les bifores, però decorativament fa pensar més aviat amb el sarcòfag Tartagni (obra de Francesco di Simone Ferrucci) que hi ha a Bolònia.

— *Die Kunts* de desembre publica un documentat article de Theodor Fischer sobre el Museu Municipal de Wiesbaden. També publica una crítica del Dr. A. Weiser sobre els Vidres d'Orrefors (Suècia), manufactura en la qual col·laboren les grans artistes Simon Gate i Edward Hald.

(1) *Archivo Español de Arte y Arqueología* formarà un volum an. al de més de 500 pàgines de text amb més de 100 il·lustracions. Publicarà ressenyes de llibres i revistes d'art. La correspondència deu adreçar-se al Secretari de Redacció D. F. J. Sánchez-Cañón «Centro de Estudios Históricos», Almagro, 20, Madrid. El preu de la publicació és: Espanya, 30 pessetes l'any. — Estranger, 35 pessetes l'any. — Un número sol costa 12 pessetes.

ES VEN A LA
LLIBRERIA
ITALIANA

HISTORIA DEL ARTE

EL ARTE AL TRAVES DE LA HISTORIA

por J. PIJOAN

SEGUNDA EDICIÓN

Tres tomos en cuarto mayor, con un total de 1.654 páginas, ilustrados con 2.470 grabados - 159 quinzas en negro y colores. Encuadernados en tela: 155 pesetas.

LA FIGURA HUMANA EN EL ARTE

por el Dr. C. H. STRATZ

OBRA DESTINADA ESPECIALMENTE A LOS ESCULTORES
PINTORES Y ARTISTAS EN GENERAL

Segunda edición. Formata un tomo en cuarto mayor, profusamente ilustrado con multitud de grabados. En prensa.

BARCELONA
SALVAT EDITORES, S. A.
41-CALLE MALLORCA-49

Rambla de Catalunya, 125

BARCELONA

La Veu de Catalunya

El primer rotatiu Català

Hi col·laboren els millors escriptors
i els polítics més eminents de la nostra
terra

Correspondències i reportatges de tot el
món. Extensa informació telegràfica i
telefònica

Pàgines artístiques, culturals, literàries,
teatrals, esportives, mercantils, musicals,
marítimes, pedagògiques, domèstiques,
femenines, científiques, etc.

SECCIONS ESPECIALS
DÈ TERRES CATALANES

Publica un folletó de les
millors novel·les catalanes

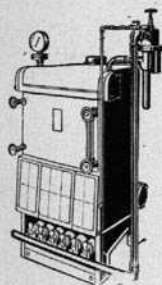
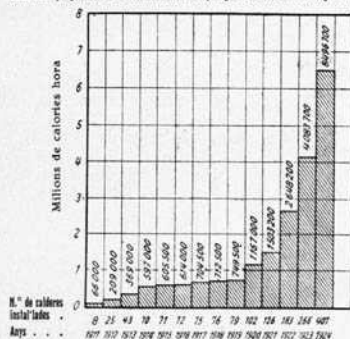
APLICACIONS DOMÈSTIQUES DEL GAS

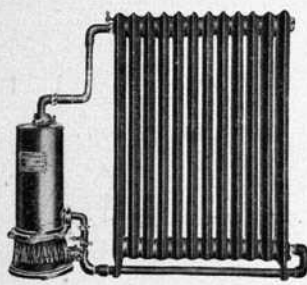
**El gas és el combustible ideal
per als serveis domèstics:
cuina, bany, calefacció, etc.**

Contra el que generalment es creia, el gas
s'imposa en les instal·lacions de calefacció
amb aigua calenta o vapor, construint-se
variats tipus de calderes des de les
que alimenten un sol radiador fins les
unitats potents per a la calefacció de
pisos o edificis

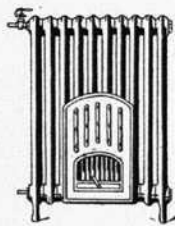
Gràfic dels progressos de la calefacció central per gas a París des de l'any 1911

Caldera de calefacció central per gas

Radiador per a circulació d'aigua calenta (calderes de gas)

Radiador amb foguer per a gas

CATALANA DE GAS I ELECTRICITAT, S. A.

Arq. P. Domènech Roura. — Hospital de Sant Pau. Pavelló de Sant Manuel, amb pedra artificial suministrada per la casa

BARCELONA
Pelai, 22

BUTSEMS i C^a **MADRID**
Juan Duque

LAVABOS
BANYERES
BIDETS
WATERS
PIQUETES, VIDOIRS
ACCESSORIS
AIXETES, CALENTADORS

Enric Cardona
Barcelona

COMTE DE L'ASSALT, 39 a 43
Teléfon 2243 A.

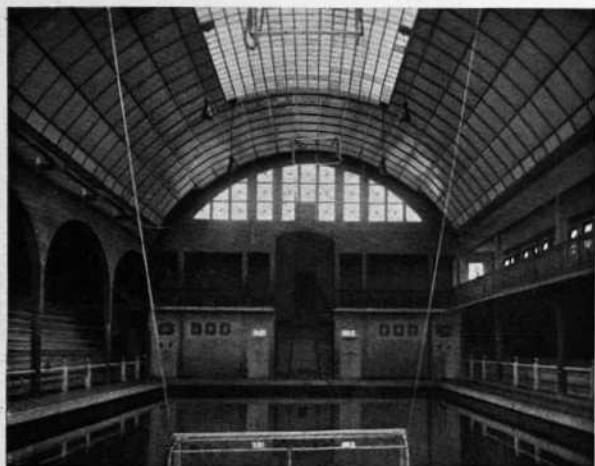
VERGARA, 1
Teléfon 1329 A.

PLOM
ESTANY
FERRO
ZENC
LLAUTÓ
COURE
LLAUNA, etc.

EN XAPES, TUBS, BARRES I LINGOTS

CRISTALLS
LLUNES
IMPRESSOS
BALDOSES
VIDRIERES ARTÍSTIQUES
VIDRES PLANS

PISCINA DEL CLUB DE NATACIÓ.—SUMINISTRES DE FUSTERIA DE LA CASA

FILL DE D. MONCANUT

AURORA, 14 BIS - TELÈFON 510 A. - BARCELONA

T O M À S A Y M A T

Manufactura de Tapisseries
d'alta i baixa llisa de Catifes
nuades a mà :: Restauració
d'antic i modern

Rius i Taulet, 21 : Tel. Sabadell 4020 SANT CUGAT DEL VALLES

Doni tot el valor a la seva edificació

equipant-la amb una instal·lació de

CALEFACCIÓ I VENTILACIÓ

EREBUS

MAJOR CONFORT - MILLOR RENDIMENT - MAXIM ESTALVI

Rambla de Catalunya, 44 - Barcelona - Telèfon 4244 A.

FOMENTO DE OBRAS Y CONSTRUCCIONES

Sociedad Anònima

Propietària de la major part de les pedreres de Montjuïc i d'altres de variis llocs d'Espanya

Casa especial en el ram de Canteria

PEDRA per a empedrats i voreres, arenisca, de Montjuïc, de Caldes de Montbuy, Argentona i Cabrera de Mataró (Prov. de Barcelona), porfídica i microgranítica de Colmenar Viejo (Prov. de Madrid), basàltica de les províncies de Girona i Ciudad Real, etc.

PEDRA de carreus per a façanes; de les pedreres de Montjuïc, de granit, de Cabrera de Mataró, per a columnes monolítiques.

PEDRA per a moles, arenques, granit i sílex de totes menes i dimensions.

PEDRA per a andanes; de Montjuïc i altres llocs. Per a mamposteria i graves de totes menes.

PEDRA per a muntants de maquinària.

Contractes i suministres en obres públiques i privades. Transports i carreteigs en tots els rams de la construcció. Compra i venda de cavalleries

BARCELONA

Ronda de la Universitat, 4, pral.

Telèfon A. 1075

M A D R I D

Carrer d'Alcalà, 55, pral.

Telèfon M. 4363

L'AUXILIAR DE LA CONSTRUCCIÓ, S. A.

Casa Central: BARCELONA

Carrer Diputació, 239

Tel. 3907 A. i 3047 A.

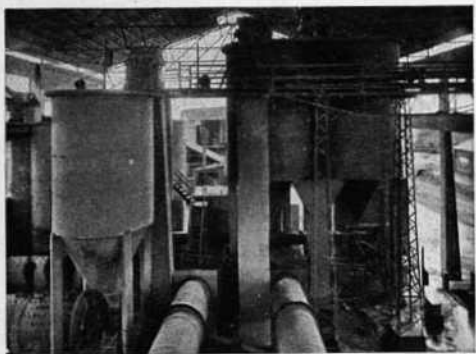
Sucursal: MADRID

Plaça Canalejas, 6

Telèfon 2742 M.

SANSON

CIMENT ARTIFICIAL

Secció de barreja a la Fàbrica de Ciment «Sansón»

CIMENT PUZOLANIC

VOLCAN

Código A. B. C. 5.ª Edició

Direcció telegràfica:
PORTLAND

ARTS

DECORACIÓ D'INTERIORS

INSTAL·LACIONS COMPLETES

RESTAURACIONS

ANTIGUITATS

Salmeron, 6 i 8

IMPREMTA CLÀSSICA

Llibres - Revistes
Treballs de tota mena
Acurada execució de
treballs d'art

Avinyó, 29 - Telèfon 1057 A.

BARCELONA

Lampisteria - Metal·listeria Orfebreria

INSTAL·LACIONS
ELECTRICITAT
GAS I AIGUA

J. MIRET

Casa fundada l'any 1895

València, 243

(entre Rambla de Catalunya i Passeig de Gràcia)

Telèfon A. 3269

BARCELONA

VISTA GENERAL DE LA INSTAL·LACIÓ

LADRILLERA MECANICA, S. A.

Maons massissos i buits de totes menses. Teules, Cairons, Tubs i altres materials de construcció
Els nostres articles són d'immillorable presentació i extraordinària resistència :: Mina pròpia d'argila de primera qualitat

SANT FELIU DEL LLOBREGAT

Fàbrica: Camí de la Salut

Telèfon 1664 S. P.

BARCELONA

Despats: Ronda de Sant Pere, 21

CONSTRUCCIÓ I DECORACIÓ EN GUIX I PASTA

MIQUEL BECH

BARCELONA

CARRER D'URGELL, 165 - TELÈFON 590 G.

RAJOLES - CERÀMICA

CASIMIRO VICENS c. Tallers, 72
BARCELONA

Productes alimenticis «La Garza». Xemenèia de formigó
armat

CONSTRUCCIONS

TEKTON

I. M. ADROER

Via Laietana, 40, entresol, 2.^a

Telèfon 1473 S. P.

BARCELONA

J. SANDIUMENGE - Constructor

Pressupostos sobre projecte

Plaça Universitat, 2

Telèfon 5275 A.

BARCELONA

ELS NOSTRES CLÀSSICS

*Quatre volums anuals de 160 pàgines,
acuradament editats*

PRIMER ANY DE PUBLICACIO

BERNAT METGE; «Lo Somni».

TIRANT LO BLANC; (1.ª volum).

RAMON LLULL; Poesies.

VIDES DE SANTIS.

LES CENT MILLORS POESIES DE LA
LLENGUA CATALANA (fora de sèrie).

LA REVISTA DELS LLIBRES

Qui vulgui estar ben informat del
moviment científic i literari de
Catalunya, que es subscrigui a

LA REVISTA DELS LLIBRES

la qual serà la continuació ampliada
del «Butlletí Bibliogràfic Català».

Surt cada mes

CONTINDRÀ:

la bibliografia de les obres i fulletons
sortits en llengua catalana i dels llibres,
fulletons i articles de revista referents
a Catalunya, València i Balears; la bi-
bliografia completa de les obres escrites
en qualsevol llengua, sortides a Catalu-
nya; articles de R. d'Abadal, R. d'Alòs,
J. M. Batista, P. Bohigas, J. M. Capde-
vila, J. M. de Casacuberta, J. Crexells,
P. Fabra, T. Garcés, C. Jordana,
F. Martorell, J. Massó i Torrents,
A. Matons, M. de Montoliu, M. Olivar,
C. Pi i Suñyer, J. Pons, C. Riba, J. Rubió,
F. Valls i Taberner, etc.; una miscel·là-
nia de curiositats literàries, documents,
etc., i recensions de llibres i d'articles.

Administració: LLIBRERIA ITALIANA
RAMBLA CATALUNYA, 125-BARCELONA

C A T A L À

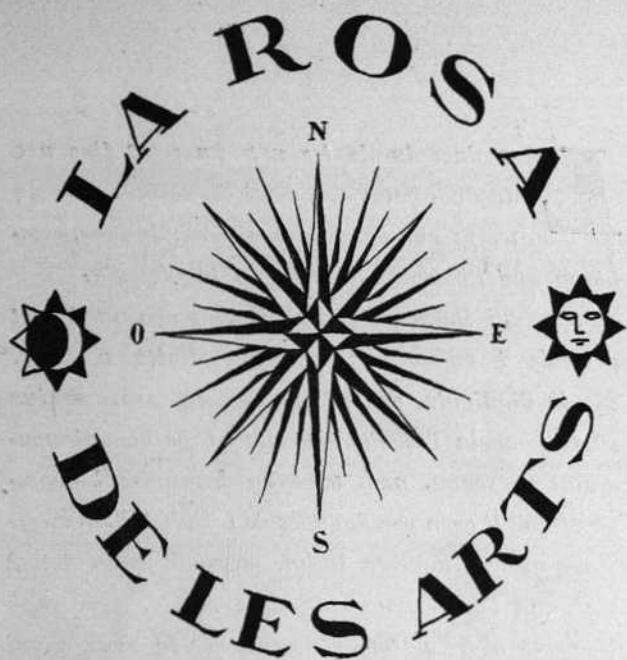
el teu diari és

LA PUBLICITAT

Administració:

Passeig de Gràcia, núm. 54

BARCELONA

Institut d'orientació del gust

dirigit per

SINDBAD

**Ensenyament de dibuix, pintura, tècniques i normes
de decoració : Curssets monogràfics i converses
sobre temes d'art**

Informacions: Adreceu-vos per escrit a les oficines

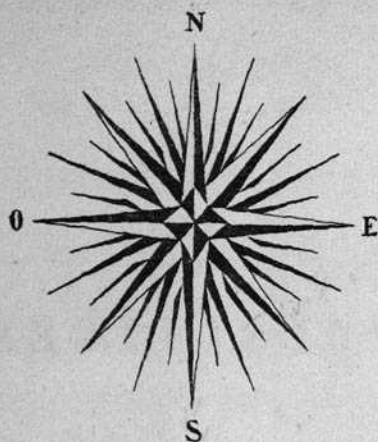
Corts Catalanes, 754, 1.ª, 1.ª

BARCELONA

La pedagogia de les arts ha estat fins ara un duel entre l'escola i l'individu. Fou un temps que l'escola dominava; després, semblava que l'individu se'n duria la victòria.

Aquesta lluita no era un joc, no era un deport profitós i enfortidor; era una lluita a mort. Moria l'individu, engolit per l'escola, sense deixar rastre; moria l'escola amb tot el patrimoni acumulat de segles, amb totes les herències i accions que li eren pervingudes de propis i d'estrany.

A què ve aquesta lluita, estúpida entre totes? Cal que l'escola, nodrida de tradició, però amb l'esperit obert a tots els vents de la rosa, sigui amplament obiradora de tots els paisatges espirituals al seu abast; cal que sigui comprensiva de totes les ànimes que se li posin a redós; cal que tingui en compte tots els caires de la personalitat de l'aprenent, per tal de destriar-los i posar-los en valor. Cal que el mestre, noble i abnegat, s'abstingui de posar-se per model; cal, en fi, que tot el seu esforç sigui portat a assenyalar a l'aprenent el camí de si mateix i a confortar-lo amb el viàtic de la santa tradició i la promesa de terres no petjades.

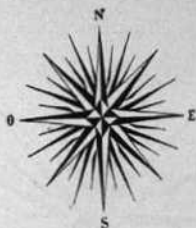
SINDBAD

**Projectes i direcció de conjunts
decoratius**

Cartells, marques i dibuixos

Corts Catalanes, 754, 1.^r, 1.^a

BARCELONA

**PRESTATGES
&
LLIBRERIES
PAL·LAS**

**CREACIÓ DE
SINDBAD**

seccionals i desmuntables

**Demaneu-les a les llibreries ben assortides
i als millors moblistes**

MANUFACTURA DE
TERRES CUITES
S. A.

ELEMENTS DECORATIUS PER A L'ARQUITECTURA
EN MATERIAL NOBLE SUBSTITUIDOR
DE LA PEDRA

DIRECTOR ARTÍSTIC
LLUÍS GIRONA I CUYÀS, Arquitecte

FÀBRICA A SANT FELIU DEL LLOBREGAT

CARRER DE LAUREÀ MIRÓ, Núms. del 314 al 328

VISTA PANORÀMICA DE LA FÀBRICA DE CASTELLÀ D'EN HUCH (BARCELONA)

Ciment Portland Artificial

ASLAND

El Ciment Artificial constant i de majors resistències que ofereix
garantia absoluta en tota mena de Formigo en massa i Armat

PRODUCCIO ANUAL: 300.000 TONES

MARCA REGISTRADA

DEMANIN-SE CATALEGS

CERTIFICATS D'ASSAIG

Oficines: Passeig de Gràcia, 45 - Barcelona

VISTA PANORÀMICA DE LA FÀBRICA DE MONCADA (BARCELONA)

